DOI: *10.51493/egearkeoloji.1812124*
ADerg 2026/2, Ekim / *October;* XXXVII: 89-116 *Araştırma/Research*

Tenedos'ta Hellenistik Dönem'de Seramik Üretimi: Yeni Veriler

[POTTERY PRODUCTION IN TENEDOS DURING THE HELLENISTIC PERIOD: NEW EVIDENCE]

Mehmet AYAZ*

ÖZET

Tenedos Antik Kenti, Çanakkale ilinin Bozcaada ilçesinde yer almaktadır. Tenedos'taki kazılar, Çanakkale ve İstanbul Arkeoloji Müzeleri tarafından 1959'dan 2000'li yıllara kadar aralıklı olarak kurtarma kazıları şeklinde gerçekleştirilmiş, 2021 yılından itibaren ise Prof. Dr. Turan Takaoğlu başkanlığında sürdürülmüştür. Tenedos'taki seramik üretiminin varlığından Roma Dönemi yazarları Dio Chrysostomos ile Plutarkhos söz etmektedir. Üretime ilişkin arkeolojik kanıtlar, 2021–2024 yılları arasında nekropoliste gerçekleştirilen kazılarda, mezarları örten dolgu tabakalarında ortaya çıkarılmıştır. Bu makalede Tenedos'ta Hellenistik Dönem'e ait seramik üretiminin arkeolojik kanıtlar üzerinden incelenmesi amaçlanmaktadır. Çalışmada üretimle ilişkili buluntular stratigrafik bağlamları, tipolojik özellikleri ve makroskobik hamur-yüzey nitelikleri açısından değerlendirilmiş; hatalı üretim örnekleri tamamlanmış seramiklerle karşılaştırılmıştır. Kâse kalıpları, fırın ayraçları ve hatalı üretimler Hellenistik Dönem'de Tenedos'ta seramik üretiminin varlığını kanıtlamaktadır. Elde edilen arkeolojik veriler, antik kaynaklarla uyumlu bir tablo sunmakta ve Tenedosluların yemeklerini hazırladıkları, yiyecek-içecek servisi yaptıkları ve mezar ritüellerinde kullandıkları kapları adada ürettiklerini göstermektedir. Üretimle ilişkili buluntuların ele geçtiği alanda seramik atölyesine ait mimari kalıntı tespit edilmemiştir. Bununla birlikte, alanın yakınında 1960'lara kadar varlığı bilinen bir dere ile Hellenistik Dönem'e tarihlenen bir kuyunun bulunması, su kullanımına işaret etmekte ve atölyenin yakınlarda yer aldığını düşündürmektedir.

Anahtar Kelimeler

Arkeoloji, Hellenistik Dönem, Tenedos, Nekropolis, Seramik Üretimi.

ABSTRACT

Tenedos is located on the island of Bozcaada in Çanakkale Province, northwestern Türkiye. Archaeological investigations at Tenedos were conducted intermittently as rescue excavations by the Çanakkale and Istanbul Archaeological Museums from 1959 until the 2000s. Since 2021, systematic excavations have been carried out under the direction of Prof. Dr. Turan Takaoğlu. The existence of pottery production on Tenedos is mentioned by the Roman-period authors Dio Chrysostomos and Plutarch. Archaeological evidence for such production, however, was first identified during the excavations conducted in the necropolis between 2021 and 2024, particularly within the fill layers covering the graves. This study aims to examine the archaeological evidence for pottery production on Tenedos during the Hellenistic period. Production-related finds were assessed in terms of their stratigraphic contexts, typological characteristics, and macroscopic fabric and surface features, while misfired vessels were compared with finished examples recovered from the site. Bowl moulds, kiln furniture and misfired vessels provide direct evidence for pottery production on Tenedos during the Hellenistic period. The archaeological evidence is consistent with the references in ancient literary sources and indicates that the inhabitants of Tenedos locally produced vessels used for food preparation, the serving of food and drink, and funerary rituals. No architectural remains attributable to a pottery workshop have been identified in the area where the

* Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, Çanakkale/Türkiye.
Orcid ID: 0000-0003-0823-2108 ♦ E-posta: mehmetayaz@comu.edu.tr

Geliş Tarihi | Received: 28.10.2025
Kabul Tarihi | Accepted: 23.03.2026

*This article is licensed under a Creative Commons Attribution 4.0 International License (CC BY 4.0). https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/
*Bu makale Creative Commons Atıf 4.0 Uluslararası Lisansı (CC BY 4.0) kapsamında lisanslanmıştır.

production-related material was recovered. Nevertheless, the presence of a watercourse near the area, known to have served as a drainage route for accumulated rainwater until the 1960s, together with a well dated to the Hellenistic period, points to the availability of water in the vicinity and suggests that the workshop may have been located nearby.

Keywords

Archaeology, Hellenistic Period, Tenedos, Necropolis, Pottery Production.

Giriş

Tenedos antik kenti Çanakkale ilinin Bozcaada ilçesinde yer almaktadır. Yerleşim, Ege–Karadeniz geçişini sağlayan Hellespontos'un hemen girişindeki konumu nedeniyle Antik Dönem'de stratejik açıdan büyük önem taşımaktadır. Nitekim Ege tarihine yön veren olaylardan bazılarının Hellespontos çevresinde yaşanmış olması, Tenedos'un tarihini ve maddi kültürünü etkilemiştir. Bunların en ünlüsü olan Troia Savaşı sırasında Akha donanması tahtadan yapılan atın şehre alınmasını Tenedos'ta gizlenerek beklemiştir ve bu olay Troia'nın yıkımına zemin hazırlamıştır (Verg. A. 2.20–24). Erken Demir Çağı'nda Batı Anadolu'nun etnik ve kültürel yapısını yeniden şekillendiren halklardan olan Aeollerin bir grubu Herodotos'un anlatımına göre savaşın ardından Tenedos'a yerleşmiştir (Hdt. 1.151). Ege-Karadeniz güzergâhında ticari rotaların güvenliğini sağlamak için İonlar ve Atinalılar, MÖ 7. ve 6. yüzyıllarda Hellespontos girişinde koloni kentleri kurmuşlardır.[1] Klasik Dönem'de gerçekleşen Pers ve Sparta savaşlarında Atina tarafında yer aldığı anlaşılan Tenedos, Geç Klasik ve Hellenistik Dönem'de kısa süreli Pers ve Makedon egemenliğinin ardından Pergamon topraklarının MÖ 133 yılında Roma egemenliğine bırakılışına (Str. 13.4.2) kadar bu krallığın etkisi alanında kalmıştır.[2] Augustus zamanında koloni statüsü alan Aleksandria Troas'ın[3] adanın karşı kıyısında ön plana çıkması Tenedos'un eski önemini kaybetmesine neden olmuştur.[4]

Seramikler, Antik Dönem toplumlarının çeşitli yönlerinin aydınlatılmasına katkı sağlayan maddi kültür kalıntılarındandır. Bir yerleşimde yerel atölyelerde üretilen ya da diğer yerleşimlerden satın alınan seramiklerden yola çıkarak o yerleşimde yaşayan halkın sosyo-kültürel yapısı, ekonomik durumu, estetik zevkleri, ritüelleri, üretim olanakları ve ticari ilişkileri gibi çeşitli konularda çıkarımlar yapmak mümkündür.[5] Antik Dönem'de yaşanan ve yerleşimlerin maddi kültürünü derinden etkileyen tarihsel kırılmalar çömlekçiliğe yansımıştır. III. Aleksandros'un (Büyük İskender) Asya seferiyle uzak coğrafyalarla etkileşime giren Hellenistik dünya, Ege havzasındaki kent devletlerinin çömlekçiliğinde değişimlere yol açmıştır. Klasik Dönem'in kırmızı figürlü seramiklerinin yerini tamamen siyah firnisli kapların alışı ve doğu kültürlerinin etkisiyle gelişen "Batı Yamacı"[6] adı verilen bezeme stili, bu değişimin en karakteristik yansımalarındandır. Rotroff'a göre önemli çömlekçilik merkezlerinden olan Atina,[7] Pergamon[8] ve Knossos bu stilin gelişimine yön verirken Ephesos,[9] Rhodos,[10] Sardes[11] ve Knidos[12] gibi yerleşimlerde çoğunlukla iç pazara dönük bir üretim gerçekleşmiştir.[13]

MS 1. yüzyılın ikinci yarısı ve 2. yüzyılın başlarında yaşamış *Dio Chrysostomos* ve *Plutarkhos* Tenedos seramiklerinden söz etmişlerdir (D.Chr. 171; Plu. Mor. 828.2).[14] *Dio Chrysostomos,* konuşmalarının kaderiyle Tenedos üretimi seramikler arasında ilişki kurarak yalnızca yerleşimde seramik üretiminin varlığına değil, bu ürünlerin yerleşim dışına satıldığına da işaret etmektedir:

"*Ve böylece, artık birinin söylediği gibi, benim*

1 Graham 1982: 118-122.

2 Takaoğlu ve Atabay 2025: 56-58, 84.

3 Buruldağ 2024: 113-114.

4 Takaoğlu ve Atabay 2025: 84.

5 Ökse 2002: 1-5.

6 Watzinger 1901: 67-102; Thompson 1934: 438-447; Rotroff 1991; Rotroff 1997: 38-71; Rotroff 2002.

7 Rotroff 1997; Rotroff 2006.

8 Schäfer 1968; Behr 1988; Meyer-Schlichtmann 1988 (MÖ 2. yüzyılın ortası - MS 2. yüzyılın ortası); Hübner 1993 (Geç Hellenistik Dönem - Erken İmparatorluk Dönemi).

9 Gassner 1997: 59-69, 71-74; Mitsopoulos-Leon 1991: 32-33.

10 Πατσιάδα 1983/1990.

11 Rotroff ve Oliver 2003.

12 Kögler 2005.

13 Rotroff 2002: 98.

14 Takaoğlu ve Atabay 2025: 85-86.

bilgeliğim pazarda bol miktarda bir obola satın alınmaz; bunun yerine insan yalnızca eğilip yerden alır onu. Bu yüzden, neredeyse şöyle denebilir ki, benim söylevlerim Tenedos çömlekleriyle hemen hemen aynı kaderi paylaşmıştır. Çünkü oradan geçen herkes gemisine oradan çömlek yükler; ancak hiç kimse onları sağlam durumda kolayca karşı kıyıya ulaştıramaz. Aksine, birçokları onları çatlatır ya da parçalar ve farkına varmadan ellerinde yalnızca çanak çömlek kırıkları kalmış olur." (D.Chr. 171)

Plutarkhos'un Tenedos seramiklerine yaptığı göndermeye zenginliğinden ödün vermemek uğruna tefecilerden faizle borç alanlara verdiği öğüdünde rastlanmaktadır:

"*Neden bankere ya da simsara yanaşıyorsun? Kendi sofrandan borç al; içki kadehlerin, gümüş tabakların, küçük lüks kapların var. İhtiyacın için bunları rehin bırak. Onların yerine güzel Aulis ya da Tenedos'tan gelen çömlekler sofranı süsler; hem gümüş eşyalardan daha temizdirler hem de her gün gösterişini pas gibi kirleten faizin ağır ve kötü kokusunu taşımazlar. Ayrıca seni sürekli ayın birini ve yeni ayı — ki aslında ayın en kutsal günü iken tefeciler onu uğursuz ve nefret edilen bir gün yapmıştır — hatırlatmazlar.*" (Plu. Mor. 828.2)

Antik kaynakların ifadelerini referans alan modern yazarlar da Tenedos çömlekçiliğine dair çeşitli göndermelerde bulunmuşlardır. 19. yüzyıl gezgini ve yazarı Charles B. Elliott, Tenedos adının Fenike dilinde tinedum kelimesinden türediğini ve bu kelimenin, adada bol miktarda bulunan ve seramik üretiminde kullanılan kırmızı kil anlamına geldiğini aktarmıştır.[15] Troia'nın Hellenistik Dönem seramiklerini incelediği çalışmasında Berlin, açık kahverengi kilden yapılmış kaliteli ve kaba kapların olası üretim merkezleri arasında Tenedos'u da saymıştır.[16] Williams ise Mytilene'de (Lesbos) yapılan kazılarda ele geçen Roma Dönemi Doğu Sigillata B (DSB) örnekleri arasında, "Tenedos Ware" adını verdiği, metalimsi astarlı ve olasılıkla yerel bir üretimi temsil eden yeni bir seramik grubunu tanımlayarak, Plutarkhos ve Dio Chrysostomos'un ifadelerinden yola çıkarak bu grubun üretim merkezi için olası bir aday olarak Tenedos'u önermiştir.[17]

15 Elliott 1838: 29.

16 Berlin 1999: 86.

17 Williams 1989a: 167; Williams 1989b: 19.

Kapsamlı kazıların başladığı 2021 yılına kadar Tenedos'ta seramik üretimine dair bilgiler, antik anlatımlar ve bunlara dayanan modern yorumlarla sınırlı kalmıştır. Ancak yerleşimin nekropolisinde 2021-2024 yılları arasında gerçekleştirilen kazılarda, mezarların üzerini örten dolguda ele geçen ve yerleşimdeki bir seramik atölyesinin üretim ve fırınlama süreçleri konusunda bilgi sunan üretim atıkları bu bilgileri doğrulamıştır.

Bu makalede, Tenedos'ta seramik üretiminin kanıtları olan arkeolojik buluntular ve bulundukları konumdan hareketle, seramik atölyesinin üretim karakteri ve yerleşim içindeki konumu değerlendirilmiştir. Hatalı üretim örneklerinin profil veren kesitleri, dolgu tabakalarında ve mezarlarda bulunan tamamlanmış örneklerle karşılaştırılarak yerel üretimlerin kronolojik ve yapısal özellikleri (hamur ve yüzey nitelikleri) belirlenmiştir. Gözlemlere dayanan ön incelemeler aracılığıyla, seramik üretimine işaret eden hatalı üretim örneklerinin Tenedos'ta hangi seramik gruplarına ait oldukları saptanmıştır.

Materyal

Modern yerleşimde müze denetiminde yapılan temel kazıları[18] dışında Tenedos'ta en kapsamlı çalışmaların yapıldığı alan nekropolistir. Modern yerleşimin batı çıkışında 1959 yılında ortaokul inşası için temel kazıldığı sırada belirlenen nekropolis, müze tarafından 2000'li yılların başlarına kadar aralıklı olarak kazılmıştır.[19] 2021 yılında başlayan ilk bilimsel kazılar da nekropolise odaklanmıştır.[20] 2023 ve 2024 yıllarında limanın gerisindeki Osmanlı Kalesi'nin iç bölümünde yapılan kazılarla 19. yüzyıldan Roma Dönemi'ne uzanan bir tabakalanma belirlenmiştir.[21]

2021 yılında başlayan yeni kazılarda nekropolisin ilk kurtarma kazılarının yapıldığı Çınar Çarşı Caddesi ile Mezarlık Üstü Sokak kesişimindeki bölüme (195 ada / 1 parsel) odaklanılmıştır. 1959'dan 2024 yılı sonuna kadar toplamda yaklaşık 850 m2 alan açılmıştır (Fig. 2). Gün ışığına çıkarılan mezarlar ve üzerlerini örten dolguda ele geçen buluntular, Tenedosluların Geç Geometrik Dönem'den Hellenistik Dönem içlerine kadar olan zamandaki ölü gömme gelenekleri ve

18 Takaoğlu ve Atabay 2025: 85.

19 Takaoğlu ve Yaman 2019: 322; Takaoğlu 2023: 305.

20 Takaoğlu 2023; Takaoğlu vd. 2024; Takaoğlu vd. 2025.

21 Takaoğlu vd. 2025: 385-387.

günlük yaşamı konusunda bilgiler vermiştir.

Nekropolisin Çınar Çarşı Caddesi ile Mezarlık Üstü Sokak kesişimindeki alanının topografyasını arazi eğimi belirlemektedir. Alan kuzeybatıdan güneydoğuya doğru alçalarak ortalama 2,5 m'lik bir seviye farkı oluşturmaktadır. Zeminleri anakayaya oturan mezarlar araziyle uyumlu şekilde güneydoğuya doğru alçalmaktadır. Böylece, en batıdaki mezarın oturduğu seviye ile en doğudakiler arasındaki seviye farkı 3,1 m'yi bulmaktadır.

Arkaik ve Hellenistik dönemlere ait mezarların üzerinde batıdan doğuya doğru derinleşen ve doğu kesiminde kalınlığı yaklaşık 3 m'ye ulaşan çok katmanlı bir dolgu oluşmuştur (Fig. 3). Bu dolgu tabakasının en belirgin evrelerinden birini, en geç MÖ 2. yüzyılın ikinci yarısına tarihlenen seramik buluntuların yer aldığı, yaklaşık 30–50 cm kalınlığındaki tabaka temsil etmektedir (Fig. 3, 2. Tabaka).[22] Tabakayı oluşturan atıkların, nekropolisin bu alanının kullanım dışı kalmasından sonra, atılmış birincil çöpler mi, yoksa daha geç bir dönemde yakındaki bir atık birikiminden taşınmış ikincil malzeme mi olduğu ya da her iki süreç sonucunda mı biriktiği kesin olarak tespit edilememiştir. Bununla birlikte, buluntuların önemli bir bölümü MÖ 2. yüzyıldan önceye ait olup, malzemenin en azından bir kısmının ikinci kez taşındığını düşündürmektedir. Bu tabakanın üzerindeki dolguda (Fig. 3, 3. Tabaka) herhangi bir mimari kalıntıya rastlanmamıştır. Alan, Geç Dönem'de[23] yeniden mezarlık olarak kullanılmış ve bu evrede yeni gömüler mevcut dolguya yapılmıştır.

2. Tabaka'da çoğunluğu MÖ 4. yüzyıldan MÖ 2. yüzyılın ikinci yarısına ait sofra, pişirme ve mutfak kaplarının yanı sıra yağ kandilleri, amphoralar ve çatı kiremitleri gibi çok sayıda evsel buluntu tespit edilmiştir. Makalenin konusu olan seramiklerin üretimiyle ilişkili buluntular aynı tabaka içinde ele geçmiştir. Bunların bir kısmı MÖ 2. yüzyıldan sonraki bir döneme tarihlenen üst dolguda da (3. Tabaka) bulunmuştur. Bu durum, Hellenistik Dönem'e ait malzemenin daha geç dönemde ikincil gömülerle karıştığını ya da alanın atık birikimi amacıyla bir süre daha kullanılmaya devam ettiğini düşündürmektedir.

Tenedos Seramik Atölyesi[24]

Antik Dönem'de seramik üretimi kilin kaynaktan getirmesi, çökeltilmesi, kapların çarkta çekilerek istenen biçimin verilmesi, seri üretimi yapılacaksa istenen biçim ve dekorasyonlarla hazırlanmış kalıplarla şekillendirmesi, fırınlama öncesi kurutulması, astarlanması/firnislemesi ve fırınlanması süreçlerinden oluşmuştur.[25] Sürecin bir aşamasında yapılan hata ürünün müşteriye ulaşacak son hâlini almasının önüne geçerek atık hâline gelmesine yol açmaktaydı. Bu hatalar şekillendirme, kurutma veya pişirim aşamalarında ortaya çıkabilmektedir.[26] Çömlekçi çarkı ya da tablası, kalıplar, fırın kalıntıları, hatalı ürünler ve cüruflar seramik atölyesinin kanıtlarıdır.[27] Bir yerleşimde bunlardan biri ya da birkaçının bulunması, üretimin varlığını düşündürmektedir.

Tenedos'ta Hellenistik Dönem'de üretim yapan bir seramik atölyesinin üretim kanıtları ve atıkları, mezarların üzerini örten dolguda ele geçmiştir. Buluntular arasında kabartmalı kâselerin üretiminde kullanılan kalıplar, seramik fırınında ısının homojen olarak dağılmasını sağlayan pişmiş toprak ayraçlar ve fazla pişmiş kaplar bulunmaktadır (Fig. 5-8).

Tenedos Nekropolisi'nin kazılmış bölümünde seramik atölyesine ait mimari kalıntı ya da atölye işlevine doğrudan işaret eden herhangi bir malzeme tespit edilmemiş, yalnızca üretim faaliyetleriyle ilişkili atıklar ele geçirilmiştir. Atıkların atölye tarafından doğrudan nekropolis içindeki bu alanda mı biriktirildiği, yoksa başka bir noktada biriktirilip buraya mı taşındığı belirsizdir. Her iki durumda da atölye, buluntuların ele geçtiği alanın yakınında olmalıdır. Atina, Pergamon ve Sagalassos kentlerindeki atölyeler de kentlerin

22 Takaoğlu 2023: 306-312, Çizim 2.

23 Ataçeri ve Argavan 1962: 20; Sevinç 1994: 312. Bu makalede incelenen buluntuların ele geçtiği alanın güneyinde kurtarma kazılarını yapan araştırmacılar Rum ve Osmanlı mezarlığı olarak kullanımının sürdüğünü belirtmektedir.

24 Seramiklerin renk tanımlamaları, Munsell Soil Color Book (2009 Revised Edition / 2024 Production) renk kataloğu esas alınarak yapılmıştır.

25 Hasaki 2021: 227-278; Tomei ve Jiménez Rivero 2023. MÖ 4. ve 3. yüzyılda seramik üretimine dair deneysel bir yaklaşım; Tekkök-Biçken 2000. Antik Troas sınırları içinde yer alan modern Akköy atölyesinde üretim organizasyonu; Padilla Fernández ve Sánchez López 2021. Seramik üretiminde suyun önemini araştıran etnoarkeolojik ve deneysel bir çalışma.

26 Çetintaş 2018: 96-102.

27 Lund 2015: 50-56; Papuci-Władyka 2024: 65.

periferisinde kurulmuş nekropolislerin yakınında veya içinde konumlandırılmıştır.[28]

Araştırmacılar, seramik atölyelerinin, etkin üretim ve dağıtım için kil, su, yakacak gibi hammaddelere ve kara yolu bağlantılarına yakın bir noktada konumlandırılması gerektiğini öne sürmektedir.[29] Seramik üretim sürecinde su, hem kilin hazırlanması (çökeltme, dinlendirme ve yoğurma) hem de şekillendirilmesi aşamasında kullanılan en önemli hammaddedir. Kil ve yakacak görece uzak mesafelerden taşınarak karşılanabilirse de su atölye alanında sürekli temin edilebilir durumda olmalıdır.[30] Atölye üretimde ihtiyaç duyduğu suyu doğal bir akarsuyun kenarında ya da yer altı sularıyla beslenen kuyuların olduğu alanda karşılayabilir.[31] Limandan çıkarak buluntuların ele geçtiği alanın yaklaşık 50 m yakınından ada içine devam eden Çınar Çarşı Caddesi'nde 1960'lara kadar bir "dere"nin yer aldığı[32] bilinmektedir (Fig. 1). Yağışlı havalarda caddenin iki yanındaki yükseltilerden akan suyu denize tahliye eden bu "dere", üzerine Çınar Çarşı Caddesi yapılana kadar yağışlı dönemlerde akışını sürdürmüştür. Ayrıca bireysel su ihtiyaçları da adanın çeşitli noktalarında açılmış kuyulardan karşılanabilmektedir. Roma Dönemi'nde adada yer altı sularının varlığı MS 1. yüzyılda yaşayan Plinius'un yaz gün dönümünden sonra gecenin belirli saatlerinde taşan su kaynağından söz ettiği pasajından anlaşılmaktadır (Plin. HN 2.106.229).[33] Hellenistik Dönem'de Tenedoslular yer altı sularından yararlandığına ilişkin kanıtlar, nekropolisin kuş uçumu 160 m doğusunda müze kurtarma kazılarıyla gün yüzüne çıkarılan bir yapıda belgelenmiştir.[34] Burada temiz suyun yer altı kaynağından beslenen bir kuyudan temin edildiği anlaşılmıştır. Seramik atölyesi de üretimde ihtiyaç duyduğu suyu büyük bir olasılıkla benzer kuyulardan karşılamış olmalıdır. Tüm veriler birlikte değerlendirildiğinde, Tenedos'taki seramik atölyesinin nekropolisin yakın çevresinde yer aldığı yönünde güçlü bir hipotez ortaya çıkmaktadır. Üretimle ilişkili atıkların nekropolis alanında ele geçmiş olması, diğer kentlerde atölyelerin genellikle kentlerin periferisinde ve nekropolislerin yakınında konumlanmış olmasıyla uyumludur. Ayrıca Plinius'un MS 1. yüzyılda adada yer altı suyundan söz etmesi ve nekropolisin doğusunda belgelenen Hellenistik kuyunun varlığı, üretim için gerekli suyun bu bölgede ulaşılabilir olduğunu göstermektedir. Bu veriler, Tenedos'taki seramik üretim faaliyetlerinin nekropolise yakın bir alanda yürütüldüğünü ve ihtiyaç duyulan suyun, büyük olasılıkla atölye alanında açılmış kuyulardan sağlandığını düşündürmektedir.

Tenedos Atölyesi'nin aktif olduğu zamanı belirleyebilmek için atıkların, ele geçtikleri tabaka ve ilişkili oldukları tamamlanmış ürünlerin analiz edilmesi gerekmektedir. Atıklar mezarların üzerini örten dolguda birbirinden kronolojik olarak ayrılan üç tabakadan ikisinde (2. ve 3. Tabaka) ele geçmiştir.

1. Tabaka

Arkaik ve Klasik Dönem'de inşa edilip Hellenistik Dönem'de kullanılmaya devam eden mezarların üstünde yer alan 1. Tabaka, üsttekilere göre (2. ve 3. Tabaka) gevşek yapılı olup bol miktarda kırık pişmiş toprak kap içermektedir. Nekropolisin yalnızca kuzeydoğu bölümünde, atölyeye ait atıkların bulunduğu küçük bir alanda karşılaşılan[35] bu tabaka, seramik atölyesinin üretim atıklarının ele geçtiği üzerindeki 2. Tabaka'nın kronolojik alt sınırını (terminus post quem)

28 Lund 2015: 54-55. Brann 1962: 110, fig. 9; Papadopoulos 1992: 220 (Atina). Erdemgil 1980: 103-104; Poblome vd. 2001: 159, 165, fig. 11 (Pergamon ve Sagalassos).

29 Tomei 2022: 250-251; Gezer ve Civelek 2024: 155. Tomei'nin yaptığı araştırma Hellas ve Güney İtalya'da Klasik ve Hellenistik Dönem'de kırsal seramik atölyelerinin hammadde (kil) ve bitmiş ürünlerin taşınabileceği yollar üzerindeki çiftliklerin yakınında kurulduğunu ortaya koymuştur. Tomei'ye göre atölyeler, çiftliklerden yakacak; çiftlikte yaşayanlar ise karşılığında kilden yapılmış kap-kacak ve yapı elemanlarını temin edebilmişler ve bu atölyenin konumlanmasında etkili olmuştur. Hasaki 2021: 230. Korinth'teki atölyeler kentin çevresinde üretimde ihtiyaç duyulan su, kil ve yakıtı sağlayabildikleri çiftliklere yakın alanda kurulmuştur.

30 Sánchez López ve Padilla Fernández 2020: 6; Padilla Fernández ve Sánchez López 2021: 53.

31 Hasaki ve Kourayos 2017: 469-470.

32 Saygı ve Sahil 2017: 14-16.

33 Günümüzde adanın güney kıyısında Ayazma adıyla bilinen ve son yıllara kadar akmaya devam eden yer altı kaynağı Plinius'un atıfta bulunduğu kaynak olabilir. Nekropolisin yaklaşık 5 km uzağında olması nedeniyle bu kaynağı atölyeyle ilişkilendirmek mümkün değildir.

34 Troya Müzesi tarafından kazılan söz konusu alan yayınlanmamıştır.

35 Bu tabaka 2024 yılı kazılarında nekropolisin kazılan alanının yalnızca kuzeydoğu kıyısında tespit edilmiştir. Tabakanın ayrımı kazı başkanı Prof. Dr. Turan Takaoğlu tarafından yapılmıştır.

belirlemektedir. Tabakada ele geçen buluntular, MÖ 4. yüzyılın sonlarından önceye tarihlenen kırmızı figürlü amphora gövdesi, skyphos ve kap-skyphos gibi birkaç örnek dışında MÖ 4. yüzyılın sonları ve MÖ 3. yüzyıla aittir. Bu bakımdan tabakanın kronolojik karakteri Troia'da A. Berlin tarafından Pre H1, H1 ve H2a olarak adlandırılan yerleşim evreleri ile kabaca örtüşmektedir.[36] MÖ 3. yüzyılın ilk yarısında yaygın olan Klasik Tip kantharoslar,[37] iğ biçimli unguentariumların MÖ 4. yüzyılın sonu – MÖ 3. yüzyılın başına tarihlenen alçak kaideli[38] örnekleri ile balık tabaklarının aşağı sarkık ağızlı[39] tipleri bu tabakadaki karakteristik buluntulardır. Bu kapların hamurları homojen gri, gri-kırmızımsı dalgalı ve açık kahverengi olup firnisleri, üzerindeki 2. Tabaka'dakilere göre daha parlaktır. Üstteki tabakada baskın hâle gelecek olan kahverengi hamurlu yerel üretim kaplar bu tabakada birkaç yüksek kaideli kantharos ve balık tabaklarının aşağı çekik ağızlı versiyonlarıyla temsil edilir. Kabartmalı kâseler ve iç yüzeyleri rezerve bant bezemeli dışa dönük ağızlı balık tabakları bu tabakada yoktur.

2. Tabaka

Seramik atölyesinin üretim süreçleriyle ilişkili buluntuların (Fig. 5-8, No. 1-41) tespit edildiği bu tabaka, nekropolisin kuzeydoğu bölümünde 1. Tabaka'nın üzerindeyken diğer bölgelerde mezarların üst seviyesine kadar inmektedir; çok sayıda kırık seramik kap içermesiyle karakterize edilmektedir. Tabakanın kronolojisinin belirlenmesinde kabartmalı kâselerin varlığı önemlidir. Bu kapların MÖ 2. yüzyılın ikinci yarısına kadar tarihlenen örneklerine ait bir kalıp ele geçmiştir (Fig. 5, No. 2).[40] Kabartmalı kâselerle birlikte alt tabakada olmayan kahverengi tonlarında pişmiş hamurlu Hellenistik tip kantharoslar (Fig. 9, No. 43, 46-49),[41] skyphos (Fig. 9, No. 45),[42] kâseler (Fig. 9, No. 50-51) ve iğ biçimli unguentariumların uzamış ayaklı örnekleri[43] bu tabakada ortaya çıkan kaplardandır. Ayrıca, 2. Tabaka'da sarkık ağızlı balık tabaklarının yerini rezerve bant bezemeli dışa dönük ağızlı örnekleri (Fig. 10, No. 53)[44] almış ve açık kahverengi hamur standart hâle gelmiştir.

3. Tabaka

Üst seviyelerinde yer yer modern müdahalelerin olduğu bu tabaka, dolgunun en üstünde yer almakta olup altındaki 2. Tabaka'yı mühürlemiştir. Kronolojik bakımdan altındaki 2. Tabaka'ya göre daha karışıktır ve Hellenistik Dönem buluntuları çoğunlukta olmakla birlikte az sayıda daha geç ESC-Çandarlı Seramiği,[45] ince cidarlı

36 Berlin 1999: 144-147.

37 Rotroff 1997: 83-93.

38 Tipolojik benzerleri için bkz. Arslan 2005: 16, Abb. 1, No. 1-8 (Tip 3). İncelediğimiz alanda ele geçenler, biçimleri bakımından söz konusu unguentariumlarla benzer olsalar da onlardan farklı olarak yüzeylerinde kısmi siyah firnis uygulanmıştır.

39 Berlin 1999: 126, 127, 147, pl. 24, no. 150. (H2a Evresi: MÖ 225-175). Sarkık ağızlı tabaklar; Tekkök 2000: 91, pl. 1, no. 16-17. Troia'dan diğer örnekler.

40 Rotroff 1982: 16-17 (Atina; "imbricate bowls"; MÖ 3. yüzyılın son çeyreği – MÖ erken 1. yüzyıl); Mitsopoulos-Leon 1991: Taf. 81, D 32 (Ephesos); Körpe 2006: 104-105, Taf. 17, no. 3-4 (Assos; MÖ 3. yüzyılın son çeyreği – MÖ 1. yüzyılın ortası); Öz 2022: 119-120, fig. 3, no. 6 (Myra; MÖ 2. yüzyılın sonları – MÖ 1. yüzyılın ilk yarısı); Fırat 2018: 217, Kat. No. 283 (Parion; MÖ 2. yüzyılın ikinci yarısı). Benzer bezemeli örnekler. Tarih: MÖ 2. yüzyılın ikinci yarısı.

41 Fig. 9, No. 43: Behr 1988: 119, Abb. 2, Kat. Nr. 6 (MÖ 3. yüzyılın ilk yarısı – MÖ 3. yüzyılın sonları); Mitsopoulos-Leon 1991: 33-36, Taf. 26, B25 (MÖ 3. yüzyıl – MÖ 2. yüzyılın başı); Berlin 1999: 89 (MÖ 3. yüzyılın ortası). Fig. 9, No. 44: Behr 1988: Abb. 24, nr. 107; Mitsopoulos-Leon 1991: 35, 44, Taf. 23-24, B 13, B 14 (MÖ 3. yüzyılın sonu – MÖ 2. yüzyılın ilk yarısı); Tekkök-Biçken 1996: 26-27, 190, fig. 4, A14; Berlin 1999: 129, pl. 25, no. 160-161 (MÖ 225-180/175); Bulut 2013: 83-86, fig. 2 (MÖ 3. yüzyılın ortası / sonu – MÖ 2. yüzyılın ikinci yarısı). Form bakımından benzerleri. Bulut 2013: 103-104, fig. 9, no. 61. Yatay yiv süslemeli bir skyphos. Tarih: MÖ 250/225 – MÖ 2. yüzyılın ikinci yarısı. Fig. 9, No. 46: Behr 1988: 115, 122, Abb. 4, Nr. 13 (MÖ 3. yüzyılın sonları – MÖ 1. yüzyıl ikinci çeyreğinin sonu). Fig. 9, No. 47: Behr 1988: Abb. 24, nr. 107; Mitsopoulos-Leon 1991: 35, 44, Taf. 23-24, B 13, B 14 (MÖ 3. yüzyılın sonu – MÖ 2. yüzyılın ilk yarısı); Tekkök-Biçken 1996: 26-27, 190, fig. 4, A14; Berlin 1999: 129, pl. 25, no. 160-161 (MÖ 225-180/175); Bulut 2013: 83-86, fig. 2 (MÖ 3. yüzyılın ortası / sonu – MÖ 2. yüzyılın ikinci yarısı). Form bakımından benzerleri. Bulut 2013: 103-104, fig. 9, no. 61. Yatay yiv süslemeli bir skyphos. Tarih: MÖ 250/225 – MÖ 2. yüzyılın ikinci yarısı.

42 Schäfer 1968: 48, 58-59, Taf. 10, D28-D31 (MÖ 150 civarı); Behr 1988: 129, 132-133, 135, Abb. 8-9, Kat. Nr. 26-29 (MÖ 150 civarı); Bulut 2013: 102, 104-105, fig. 9, no. 62; Ersoy 2020: 64, Lev. 39, no. 146 (MÖ 3. yüzyılın sonları). Benzerleri. Tarih: MÖ 150 civarı.

43 Arslan 2005: 17, Abb. 2. Eski kazılarda bulunmuş örnekler.

44 Tekkök 2000: 91, pl. 1, no. 18 (MÖ 200). Troia'da bulunmuş benzeri.

45 Kenyon 1957: 283; Hayes 1972: 316-322.

maşrapalar,[46] Phokaia kırmızı astarlı seramikleri (LRC),[47] açık renk astarlı seramikler (Light-Colored Ware)[48] ve pişirme kapları gibi Geç Roma ve Erken Bizans buluntuları da ele geçmiştir. Basit inhumasyon geleneğinde gömülmüş Geç Dönem mezarları bu tabaka içinde yer almaktadır.[49]

Nekropoliste Antik Dönem'in en geç gömülerinden birini temsil eden bir mezarda (M24-12) "S" profilli bir kantharos yanında Troia'nın H2a evresinde[50] (MÖ 225-180/175) kullanılmaya devam ettiği bilinen aşağı çekik ağızlı balık tabaklarından ele geçmiştir. Başka bir mezarda ele geçen başka bir kantharos (Fig. 9, No. 44) aynı zaman dilimine aittir. Bunlar, Troia H2a yerleşimi zamanında nekropolisin hâlen kullanımda olduğunu gösteren buluntulardandır.

Balık tabakları ve kabartmalı kâseler, mezarların üzerini örten dolguda yer alan tabakaların kronolojik ayrımı için belirleyicidir. Rotroff, Atina'daki balık tabaklarının MÖ 175'lerden sonra nadir olduğunu belirtmektedir.[51] Tenedos nekropolisinde ele geçen balık tabaklarının "dışa dönük ağızlı rezerve bant bezemeli" tipi, Batı Anadolu ve kıyıya yakın adalarda MÖ 2. yüzyılda yaygındır.[52] Mezarların hemen üzerindeki 1. Tabaka'da balık tabaklarının "aşağı çekik ağızlı" tipi standart olup, dışa dönük ağızlı rezerve bantlı tip henüz kullanılmamaktadır. Dışa dönük ağızlı rezerve bantlı tip, 2. Tabaka'da ortaya çıkmıştır. Atina'da MÖ 220'ler civarında üretilmeye başlayan kabartmalı kâselerin MÖ 175 sonrasına ait tabakalar için belirleyici olduğu ileri sürülmektedir.[53] Kabartmalı kâseler, Troia'da MÖ 180/175 yıllarında başlatılan H2b yerleşiminde kullanılmaya başlamıştır.[54] Tenedos nekropolisinde ise kabartmalı kâseler dışa dönük ağızlı balık tabaklarıyla birlikte 2. Tabaka'da ortaya çıkmıştır. Atina ve Troia'daki kronolojik bilgilerden hareketle bu kaplar MÖ 220-180/175 yıllarından sonraya tarihlenmelidir. Bu veriler ışığında 1. Tabaka'nın üzerinde yer alan ve seramik üretimiyle ilgili buluntuların olduğu yoğun seramikli tabakanın (2. Tabaka) MÖ 220-175 yıllarından sonra birikmeye başladığı anlaşılmaktadır. Bindirme yaprak bezemeli kabartmalı kâse kalıbı (Fig. 5, No. 2) 2. Tabaka'daki en geç buluntulardandır.[55] Kâsenin benzerleri diğer yerleşimlerde MÖ 2. yüzyılın ikinci yarısından MÖ 1. yüzyılın içlerine kadar tarihlenmektedir. Fakat 2. Tabaka'da MÖ 1. yüzyıla ait başka buluntuya rastlanmamasından dolayı MÖ 2. yüzyıldan daha geçe tarihlenememektedir.

Şekillendirme: Kalıplama

Hellenistik Dönem'in karakteristik seramik kaplarından olan kabartmalı kâseler, Atina'da MÖ 224/223 yıllarında ortaya çıkarak yaklaşık olarak MÖ 175'lerden sonra yaygın üretilmişlerdir.[56] Rotroff'un ayrıntılı biçimde tanımladığı üretim sürecine göre, bu kâseler için gerekli kalıplar, istenen kompozisyonu meydana getirecek mühürlerin nemli hâldeki hamurun iç yüzeyine bastırılmasıyla hazırlanmaktadır. Astar ve firnis uygulanmadan kurutulan kalıplar pişirildikten sonra kalıplama aşamasında kullanıma hazır hâle gelmektedir. Ardından özel olarak hazırlanmış hamur kalıba bastırılarak süslemelerin kâsenin dış yüzeyine geçmesi sağlanır; son ayrıntılar gerektiğinde kalıptan çıkarıldıktan sonra verilir. Üretim süreci, kâsenin firnislenip fırınlanmaya hazır hâle getirilmesiyle tamamlanmaktadır.[57]

Tenedos atölyesi tarafından üretilen kap türleri arasında bulunan kabartmalı kâselere ait

46 Hayes 2008: 267-268, fig. 50-51, no. 1602-1690.

47 Waagé 1933: 298-299; Hayes 1972: 323-370; Hayes 2008: 83-88; Civelek 2021.

48 Hayes 2008: 91-92; Ergürer 2014; Tekkök-Karaöz 2023.

49 Ataçeri ve Argavan 1962: 20; Sevinç 1994: 312.

50 Berlin 1999: 147. Troia H2a evresi.

51 Rotroff 1997: 148.

52 Rotroff 1997: 222. Pergamon, Ephesos, Samos, Lesbos ve Delos'ta bulunan örneklerin kaynakları için bkz. Rotroff 1997: 418, no. 1718. Tabakların ele geçtiği diğer bazı yerleşimler için bkz. Tekkök-Biçken 1996: 19, 187, A36, fig. 1; Tekkök 2000: 91, pl. 1, no. 18 (Troia); Polat 2002: 93, Lev. 40, A90 (Daskyleion); Küçük 2006: 29, Lev. 1-4, Kat. 42-58 (Ege Gübre); Turan 2006: 78, Lev. 37, Kat. No. 145 (Menekşe Çatağı); Fırat 2018: 29-30 (Parion); Ergün 2023: 73, 106, B20 (Aigai).

53 Rotroff 2006: 373-374.

54 Berlin 1999: 147. Troia H2b evresi.

55 Rotroff 1982: 16-17 (Atina; "imbricate bowls"; MÖ 3. yüzyılın son çeyreği – MÖ erken 1. yüzyıl); Mitsopoulos-Leon 1991: Taf. 81, D 32 (Ephesos); Körpe 2006: 104-105, Taf. 17, no. 3-4 (Assos; MÖ 3. yüzyılın son çeyreği – MÖ 1. yüzyılın ortası); Öz 2022: 119-120, fig. 3, no. 6 (Myra; MÖ 2. yüzyılın sonları – MÖ 1. yüzyılın ilk yarısı); Fırat 2018: 217, Kat. No. 283 (Parion; MÖ 2. yüzyılın ikinci yarısı). Tarih: MÖ 2. yüzyılın ikinci yarısı. Benzer bezemeli örnekler.

56 Rotroff 1982: 4-5, 11; Civelek 2004: 125-126; Rotroff 2006; Civelek ve Taş 2012: 123-125; Öz 2022: 116-118.

57 Rotroff 1982: 4-5, dipnot 13, Ünlü 2009.

kalıplardan birinin (Fig. 5, No. 1a) korunan bölümünde madalyon çevresinde taç yaprak, bordür içerisinde palmet, balık ve taç yaprak motifleri yer almaktadır. Kalıbın hamuru temiz, yoğun ve homojen kırmızı renklidir. Bu kalıptan çıkmış bir kâse (Fig. 5, No. 1b) ele geçmiştir. Kalıptan çıkan kâsenin hamuru, orta sertlikte gri ve soluk kırmızı dalgalıdır. Dışı yarı parlak grimsi kahverengi, içi ise bol miktarda küçük gümüş mika içeren mat gri firnislidir. Atölyeye ait başka bir kalıpta (Fig. 5, No. 2) madalyon çevresinde, üst üste bindirilmiş yaprak motifleri yer almaktadır.[58] Bu kalıptan üretilmiş bir kâse henüz ele geçmediği için kalıplamada kullanılıp kullanılmadığı bilinmemektedir.

Fırınlama: Fırın Ayraçları ve Hatalı Üretimler

Atölye çalışanlarının kapları pişmeye hazır hâle getirene kadar harcadıkları uzun zaman ve emeğin karşılığını almaları, bir iş gününden fazlasını alan[59] fırınlama aşamasının en az kayıp ve atıkla sonlanmasıyla mümkündür. Verimli bir fırınlama sürecinin sağlanabilmesi için kapların, fırın hacminden en yüksek düzeyde yararlanacak biçimde uygun şekilde istiflenerek yerleştirilmesi gerekmektedir; bununla birlikte, yüzeylerin homojen biçimde pişmesi sağlanmalı ve fire oranı asgari düzeyde tutulmalıdır.[60] Kaplar istiflenirken alınan önlemler, homojen bir ısı dağılımına izin vererek hedeflenen kalite ve dengeli pişirim için gereklidir. Bazen kaplar fırında aralarında herhangi bir ayraç kullanılmadan üst üste dizilerek istiflenmiş ve bu pişirim, kapların örtüşen yüzeylerinin açıkta kalan yüzeylerinden farklı renkte pişmesiyle sonuçlanmıştır.[61] Fırın içindeki hava ve ısının tüm yüzeylere homojen dağılımı, kapların ölçülerine göre tasarlanmış seramikten yapılmış özel ekipmanlar olan "ayraçlar" ile sağlanmıştır. Pişmiş topraktan yapılmış bu nesneler yalnız fırınlama ekipmanı olarak değil, kapların çarkta çekilmesi ve oval yüzeyli pişirme kaplarının masada dengede durabilmesi için altlık olarak da kullanılmışlardır.[62]

Tenedos Atölyesi'ne ait bazı kaplar ayraç kullanılarak fırınlanmıştır (Fig. 5-7, No. 3-33). Ayraçların yarı küresel (Fig. 5, No. 3-8) ve halka biçimli (Fig. 5-7, No. 9-33) tipleri tespit edilmiştir. Yarı küresel biçimli olan ayraçların yükseklikleri 4,7-6,8 cm arasında, dip genişlikleri ise 13,2-18 cm arasında değişmektedir. Geniş ve yuvarlatılmış tabanlı olan bu ayraçların, yere paralel ya da hafif içe eğimli şekilde düzleştirilmiş dar olan uçlarında, hava dolaşımını sağlamak için dar (1,2-6 cm) birer delik bulunmaktadır. Halka biçimli ayraçların yükseklikleri 2,6-7,8 cm, kaideleri 12,5 cm'lik biri (Fig. 5, No. 9) hariç yaklaşık 17-33 cm; ağız genişlikleri ise yaklaşık aynı örnek hariç yaklaşık 12-25 cm'dir. Ayraçlar yüksek ısıya dayanıklı olacak şekilde bol kum ve kalker katkılı hamurdan üretilmişlerdir. Yüksek ısıya maruz kalmalarının belirtisi olarak yüzeylerinde bazıları camlaşmış yeşilimsi gri tabakalar oluşmuştur.

Araştırmacılar, kapların fırında dikey[63] ya da ters çevrilmiş[64] biçimde istiflenmiş olabileceklerini önermişlerdir. Tenedos Atölyesi, üretilen kabın biçimi ve boyutlarına göre farklı dizilim tercih etmiş olabilir (Fig. 4). Birinci tip ayraçların boyutları tabak ve kâselerin geniş versiyonlarının istiflenmesi için uygundur. Yarı küresel formlu bir ayraç (Fig. 5, No. 4) kaide çapı 12 cm olan mutfak kabının (Fig. 12, No. 72) altına tam oturmaktadır (Fig. 4C). Daha geniş olan ikinci tip ayraçlar (Fig. 4B, E) ise düz dipli tava ve düz dipli mutfak kapları gibi daha geniş kaplar (Fig. 11, No. 62-67; Fig. 12, No. 68-70) için uygundur.

Fırının verimli çalışması ve azami sayıda seramik kabın pişirilmesini hedefleyen ayraçlar gibi önlemlere rağmen, çeşitli aksaklıklardan dolayı fire verilmiştir. Tenedos nekropolisindeki dolguda hatalı fırınlanmış seramikler ele geçmiştir. Bunlar arasında kantharoslar, kâseler, balık tabağı ve chytra yer almaktadır (Fig. 8, No. 34-38, 41). Yüksek ısıdan dolayı hamur ve yüzeyleri koyu / çok koyu gri, siyah ve yeşilimsi renge dönmüştür.

Kantharoslar nekropoliste ele geçen kap türleri arasındadır. Çoğunlukla mezarları örten dolgu

58 Rotroff 1982: 16-17; Mitsopoulos-Leon 1991: Taf. 81, D 32; Civelek 2004: 127, fig. 4, Lev. 22; Körpe 2006: 104-105, Taf. 17, no. 3-4; Öz 2022: 119-120, fig. 3, no. 6; Fırat 2018: 217, Kat. No. 283.

59 Papadopoulos 1992: 220-221.

60 Tekkök-Biçken 2000: 99. 1990'larda antik Troas coğrafyası içerisinde yer alan modern Akköy seramik atölyesinde yaptığı gözlemleriyle kayıp oranının %10'un altında olduğunu belirlemiştir.

61 Japp vd. 2016: 313-315, figs. 1-7.

62 Fırat 2012. Ayraçların altlık olarak kullanımına ait örnekler.

63 Edwards 1956: 89, fig. 3.

64 Fusi 2020: 6, fig. 9.

toprağında bulunan kantharoslar bazen cenaze ritüeli kapsamında mezarlara bırakılmışlardır. Kantharosların hem Klasik (Fig. 9, No. 42) hem de Hellenistik tip (Fig. 9, No. 43-44, 46-49)[65] olarak adlandırılan versiyonları Tenedos'ta kullanılmıştır. Klasik tip kantharoslar gri-kırmızımsı dalgalı ya da homojen gri hamurlu olup çoğunlukla fırınlandıktan sonra kaliteli parlak yüzeye kavuşmuş siyah ya da siyah-kırmızımsı dalgalı renkli firnislidir. Bunların dışında hamurunda ve firnisin dökük olduğu yüzey alanlarında çok bol minik kuvars içermeleriyle karakterize olan daha kırılgan bir grup da vardır.[66] Hellenistik tip kantharoslar ise genellikle açık kahverengi hamurlu olup koyu kahverengi (Fig. 9, No. 43-44), grinin koyu ve kırmızımsı tonlarında (Fig. 9, No. 46, 48-49) ve kırmızımsı siyah (Fig. 9, No. 47) parlak ya da yarı parlak firnislidir. Nekropolisin kuzeyinde, modern inşaat atıkları arasında, fırınlama sırasında herhangi bir ayraç kullanılmadan üst üste istiflendikleri için birbirine yapışmış altı adet içe dönük ağızlı kâse bulunmuştur (Fig. 8, No. 37). Kapların yüzeyinde kaynama delikleri oluşmuştur.[67] Gövdelerine (yak. 6-7 mm) göre daha ince cidarlı (yak. 3-3,5 mm) olan tondo bölümleri eriyerek aşağıya doğru sarkmıştır. İç içe yerleştirilmeleri nedeniyle üstteki kaplar alttakilerin gövdelerini aşağıya doğru eğmiştir. Alınan ölçümlere göre kaideleri yaklaşık olarak 5,5 ila 6,5 cm genişliğindedir. Ağız genişlikleri ise 10 cm civarındadır. İçe dönük ağızlı Hellenistik kâseler[68] Tenedos Nekropolisi'nde ele geçen en yaygın kap tipleri arasındadır. Bunların daha kaliteli parlak ya da parlağa yakın yüzeyli olanlarında firnis rengi siyah ya da siyah-kırmızı alacalıdır. Bu görünüme sahip kâseler tam ya da kısmi firnisli olabilmektedir. Mat olanlarda firnis/astar rengi kırmızımsı ve daha yoğun olarak grinin tonlarında ve kahverengi alacalıdır (Fig. 9, No. 50). Bunların dışında kum ve kalker katkılı gri hamurlu örnekleri de görülmektedir (Fig. 9, No. 51). Tenedos Nekropolisi'nde ele geçen kap türlerinden biri de balık tabağıdır. Balık tabakları yalnızca mezarların üzerindeki dolgu toprağında değil, mezarlarda cenaze armağanı[69] olarak da ele geçmiştir. Tenedos'ta ele geçen balık tabakları arasında kaide bölümleri baskın durumdadır; ağız bölümleri ise korunma durumları nedeniyle nadiren temsil edilmektedir. Ağız parçalarının görece azlığı, form ve ölçülere dayalı istatistiksel değerlendirmelerin yapılmasını güçleştirmektedir. Bununla birlikte, Tenedos'ta ele geçen ağız parçaları ile tam forma sahip örnekler dikkate alındığında, balık tabaklarının ağız çaplarının çoğunlukla 20 cm civarında olduğu görülmektedir.[70] Tenedos Nekropolisi'nde balık tabaklarının aşağı çekik[71] ve dışa dönük ağızlı (Fig. 10, No. 53) olmak üzere iki tipi yaygın olup hamurları kırmızımsı, kahverengi ve gridir. Yüzeyleri ise tümüyle siyah firnisli ya da kahverengi ve kırmızı boya bantlıdır. Aşağı çekik ağızlılar, genellikle tamamen firnislenerek ve firnisin kazınmasıyla yapılmış ince yatay yivlerle bezenmiştir. Bir grubu tam kırmızımsı hamurlu ve siyah / siyah-kırmızımsı boyalıdır. Hamur ve firnisin döküldüğü yüzey alanlarında çok bol kuvars karakteristiktir. Dışa dönük ağızlılar ise genellikle kahverengi tonlarında pişmiş hamurları ve siyah/ koyu gri ya da kırmızımsı kahverengi boya bant süslemeli yüzeyleri ile öne çıkmaktadır (Fig. 10, No. 53). Bunların hamur içeriğinde az miktarda minik kuvars ya da nadiren az miktarda minik boyutlu kalker olabilmektedir. Kaide genişliklerindeki farklılıklara göre farklı serileri mevcuttur. Standart kaide çapları 7,5-8 cm civarındadır. 9-11 cm kaide genişliğine sahip örnekler de bulunmaktadır. Diğerlerinden farklı bir kil kompozisyonuyla üretilmiş bir balık tabağı da belirlenmiştir (Fig. 8, No. 38). Kabın hamurunda küçük boyutlu kuvars ve kalker içeriği boldur. Hamurdaki bu içerikler çarkta çekilirken kabın alt/dış yüzeyinde derin yivler oluşturmuştur. Ayrıca, kabın bir tarafının diğer tarafına göre daha fazla ısıya maruz kalması nedeniyle, hamur koyu gri renk almıştır. Kabın iç yüzeyi, inceltilmiş kilden oluşan soluk kırmızımsı, ince ve mat bir astarla kaplıdır. Çukurun çevresine, bu astarın üzerine yaklaşık 3,5 cm

65 Rotroff 1997: 83-94.

66 Bu özellikleri gösteren unguentariumlar 1. Tabaka'da bol ele geçmiştir.

67 Japp 2009: 99, fig.4; Ateş 2017: 513, Res. 5; Çetintaş 2018: 96, 99, 101, Görsel, 2, 6, 10. Hatalı üretim örnekleri.

68 Rotroff 1997: 161-164, fig. 62-64, no. 965-1036.

69 Takaoğlu ve Yıldırım 2026: 362-363.

70 Rotroff 1997: 147. Atina agorasında ele geçen balık tabaklarının ağız çapları 12,5 ile 39,5 cm aralığında ölçülmüştür.

71 Schäfer 1968: Taf. 1-2, C4; Mitsopoulos-Leon 1991: Taf. 8, A40-41, 44; Tekkök-Biçken 1996: 20, fig. 1, A1; Rotroff 1997: fig. 50, no. 709-731; Işın 2008: 161, Taf. 39, No. 2; Güngör-Alper 2014: 40-41, pl. 1. 12-13, 14(?); Çevirici-Coşkun 2017: 328-331; Dalip 2024: 29-30, 49, Kat. No. 8-9.

genişliğinde bir boya bandı yapılmıştır. Tabak, sahip olduğu bu süsleme kompozisyonu bakımından yukarıda değinilen kahverengi hamurlu dışa dönük ağızlı balık tabakları ile uyumludur.[72]

Balık tabaklarının yaklaşık 8-9 cm ağız çapına sahip küçük boyutlu tipleri de Tenedos Nekropolisi'nde ele geçmiştir. (Fig. 8, No. 39-40) Bunlardan biri (No. 40) orta sert yapılı olup ağız bölgesinde siyah firnis izleri görülmektedir. Diğeri (No. 39), son derece sert yapılı ve merkezde yer alan çukurun kenarında kil çapağı kalmış olduğu halde pişmiştir. Smyrna'da ele geçen benzer biçimli bir kap kapak olarak tanımlanmıştır.[73] Tenedos'ta siyah firnisli başka örnekleri de ele geçen bu kapların dışa dönük ağızlı balık tabakları ile morfolojik benzerlikleri dikkat çekicidir. Hem bu morfolojik benzerlik hem de bazı örneklerin firnisli olması nedeniyle Tenedos'ta bu kapların balık tabaklarının minyatür örnekleri olabilecekleri düşünülmektedir.

Tamamlanmış Ürünler

Kaliteli Tenedos pişmiş toprak sofra kapları arasında, kırılgan yapılı, kırıkları kahverengi tonlarında olan ve nekropoliste bol miktarda ele geçen bir grup dikkat çekmektedir. Bu grubun hamuru açık kahverengi, kahverengi ya da kırmızımsı kahverengi tonlarındadır. Kesitlerinde bazen az miktarda parlak içerik (kum ve kuvars), nadiren de iri kalker parçacıkları gözlenmektedir. Yüzeylerde ise genellikle mat, daha nadiren yarı parlak pişmiş astar görülür. Astar renkleri kahverengi, kırmızı ve grinin tonları ile siyah arasında değişmektedir.

Nekropoliste ele geçen ve bu teknik özellikleri taşıyan en yaygın formlar Hellenistik tip kantharoslar (Fig. 9, No. 43-44, 47-49), dışa dönük dudaklı balık tabakları (Fig. 10, No. 53) ve kâselerdir. Balık tabakları genellikle daha sert yapılıyken, kantharos ve kâselerin bazı örnekleri kırıldıklarında ufalanan, daha zayıf bir doku sergilemektedir. Klasik tip kantharosların yalnızca az bir kısmı, hamur rengi, içerik ve yüzey uygulaması bakımından bu grupla benzerlik göstermektedir (Fig. 9, No. 42). Ayrıca guttus ya da lagynos olarak değerlendirilen bir parça (Fig. 10, No. 57) ile bazı sofra amphoraları (Fig. 10, No. 58-59) da aynı teknik özellikleri paylaşmaktadır.

Hatalı üretilmiş kantharos kaidelerinin bozulmamış bölümlerinden alınan kesitlerin, burada tanımlanan kahverengi hamurlu kantharoslarla örtüşmesi, söz konusu hatalı üretimlerin bu yerel gruba ait olduğunu göstermektedir.[74]

Yerel ve bölgesel kap tipleri de yerel üretimler arasında sayılabilir (Fig. 10, No. 54-55). İçbükey gövdeli, düz dipli ve dipten dudağa bağlanan karşılıklı iki kulplu kadehler olan karkhesionlar[75] bu kaplardandır. Bir bölümü korunmuş olan bir karkhesionun (Fig. 10, No. 54) dış yüzeyinin tamamı, iç yüzeyi ise merkezi hariç firnislidir. Bu kabın çok az miktarda küçük kuvars ve kalker parçacığı içeren hamuru, kesitte açık kahverengi (7.5 YR 6/4) ile açık kırmızımsı kahverengi (5 YR 6/4) tonları arasında düzensiz/dalgalı bir pişirim göstermektedir. Bu özellikleri bakımından, yukarıda tanımlanan yerel kantharos, kâse ve balık tabaklarıyla benzerlik göstermektedir. Diğer karkhesion (No. 55) ise açık kırmızı renk sıkı hamurlu ve tüm yüzeyi açık kırmızı renkli, yarı parlak firnisle kaplıdır. Karkhesionun firnisli yüzeyinde az miktarda ince gümüş mika taneleri gözlenmektedir.

Sonuç

Bu çalışmada Tenedos Nekropolisi'nde 2021-2024 yılları arasında gerçekleştirilen kazılarda ele geçen seramik üretim atıkları, stratigrafik bağlamları ve teknik özellikleriyle birlikte değerlendirilmiş; böylece adada Hellenistik Dönem'de faaliyet gösteren bir seramik atölyesinin varlığı somut arkeolojik verilerle ortaya konmuştur. Araştırmanın malzemesini mezarların üzerini örten dolgu tabakalarında ele geçen kabartmalı kâse kalıpları, fırın ayraçları, aşırı pişerek bozulmuş kaplar ile bunlarla benzer biçimli tamamlanmış örnekler oluşturmaktadır. Kaplar, bulundukları tabakaların kronolojik verileri ve diğer yerleşimlerdeki benzer örneklerle karşılaştırılarak tarihlendirilmiştir. Çalışmada stratigrafik analiz, tipolojik karşılaştırma ve hamur-yüzey gözlemleri yöntem olarak benimsenmiş; hatalı

72 Çevirici-Coşkun 2017: 331-332. Seyitömer Höyük'te balık tabaklarının bilinçli olarak kaba hamurdan üretilmiş bir grubu tespit edilmiş ve bunların yerel üretim olabileceği değerlendirilmiştir.

73 Ersoy 2020: 60, 217, Lev. 35, No. 134.

74 Karşılaştırınız: Fig. 8, No. 34 (hatalı üretim) ve Fig. 9, No. 46 (tamamlanmış ürün), Fig. 8, No. 35 (hatalı üretim) ve Fig. 9, No. 46-47 (tamamlanmış ürünler), Fig. 8, No. 36 (hatalı üretim) ve Fig. 9, No. 48 (tamamlanmış ürün).

75 Love 1964; Polat 2004.

üretim örneklerinden alınan kesitler ile sağlam kaplar karşılaştırılarak yerel üretim grupları belirlenmiştir.

Tenedos Atölyesi'nin atıklarının ele geçtiği tabakaların kronolojisi özellikle balık tabakları ve kabartmalı kâseler gibi belirleyici formlar üzerinden değerlendirilmiş; buna göre henüz bu formlar ve atölye atıklarının olmadığı 1. Tabaka'nın MÖ 220-175 yıllarından önceye tarihlenmesi gerektiği anlaşılmıştır. Atölye buluntularının görülmeye başladığı 2. Tabaka ise MÖ 220-175'ten MÖ 2. yüzyılın ikinci yarısına kadar uzanan bir sürece tarihlenmiştir. Kabartmalı kâselerin 2. Tabaka'da ortaya çıkması ve üretim atıklarının bu evrede ele geçmeye başlaması nedeniyle atölyenin özellikle MÖ 2. yüzyılda faaliyet gösterdiği anlaşılmaktadır. En üstte yer alan 3. Tabaka'da Hellenistik buluntuların geç dönem malzemesiyle birlikte ele geçmesi, alanda ikincil kullanım süreçlerini ortaya koymaktadır. Bununla birlikte, bu çalışma kapsamında değerlendirilen veriler atölye faaliyetinin kronolojik sınırlarını yalnızca mevcut buluntu bağlamları üzerinden tanımlamaya imkân vermekte olup, üretimin daha erken ya da daha geç evrelerde sürmüş olabileceği ihtimali yeni kazı verileriyle yeniden değerlendirilebilecektir.

Buluntular, Tenedos'ta seramik tüketiminin yanı sıra sistemli bir çömlekçilik faaliyetinin de yürütüldüğünü ortaya koymaktadır. Farklı biçim ve boyutlardaki fırın ayraçları, kapların ölçülerine göre planlanmış ve teknik açıdan bilinçli bir fırınlama sürecinin varlığını kanıtlamaktadır. Hatalı üretimler arasında yer alan kantharoslar, balık tabakları ve kâseler, yüksek ısıya bağlı deformasyonlar ve yüzey renk değişimleriyle Tenedos Atölyesi'nin üretim sürecinin aksayan aşamalarını belgelemektedir.

Üretim repertuarı Hellenistik tip kantharoslar, dışa dönük dudaklı balık tabakları, içe dönük ağızlı kâseler, kabartmalı kâseler ve yerel özellikler taşıyan karkhesionlar gibi hem bölgesel modayı izleyen hem de yerel tercihleri yansıtan formları kapsamaktadır. Kahverenginin açık ve kırmızımsı tonlarında hamurlu, çoğunlukla mat ya da yarı parlak astarlı kaplar atölyenin karakteristik grubunu oluşturmakta; bu özellikler Tenedos çömlekçiliğinin MÖ 2. yüzyıldaki ayırt edici teknik kimliğini ortaya koymaktadır. Üretim atıklarının nekropolis dolgusunda yoğunlaşması, atölyenin yerleşimin periferisinde, mezarlık yakınında konumlandığına işaret etmektedir. Ayrıca Hellenistik Dönem'de bölgede yer altı su kaynaklarının varlığı, seramik üretimi için gerekli suyun bu alanda temin edilebildiğini göstermekte ve atölyenin konumuna dair hipotezi güçlendirmektedir.

Bu çalışmayla, Dio Chrysostomos ve Plutarkhos'un sözünü ettiği Tenedos çömlekçiliğinin Hellenistik Dönem'de adada gerçekleştirilen bir üretim faaliyeti olduğu arkeolojik kanıtlarıyla ortaya konmuştur. Gelecekte gerçekleştirilecek kazılarda ele geçecek yeni buluntular, Tenedos atölyesinin üretim dönemi ve ürettiği seramiklerin form ve bezeme özelliklerinin daha ayrıntılı biçimde tanımlanmasına katkı sağlayabilir. Arkeometrik analizler ve karşılaştırmalı bölgesel çalışmalar ise Tenedos üretimi seramiklerin dağılım alanının ve bu üretimle bağlantılı olası ticari ilişkilerin belirlenmesine katkıda bulunabilir.

Teşekkür

Makaleye konu malzemenin çalışılması için verdikleri izinden dolayı Tenedos kazı başkanı Prof. Dr. Turan Takaoğlu'ya teşekkürlerimi sunarım.

Katalog

Fig. 5, No. 1a. Kabartmalı kâse kalıbı, kaide-gövde. KR: 3,6 cm. Ha: Orta sert ve yoğun, çok az minik gözenek, içerik yok; kırmızı (2.5 YR 5/6). Y: Astarsız. İçte merkezde yaprak rozet; rozetin üstünde sırasıyla taç yaprak, bordür içerisinde palmet, balık ve taç yaprak motifleri.

Fig. 5, No. 1b. Kabartmalı kâse (1a'nın sağlam olmayan yarısından çıkmış), kaide-gövde. KR: 3,6 cm. Ha: Orta sert ve yoğun, çok az minik gözenek; kırmızımsı kahverengi ve açık kırmızımsı kahverengi (2.5 YR 5/3 ve 6/4) alacalı. Y: İç yüzey yarı parlak gri (Gley 1 5/N) firnisli. Kaide altında yer alan yaprak rozetin üstünde sırasıyla bordür içinde palmet ve taç yaprak. Dış yüzey yarı parlak çok koyu grimsi kahverengi (10 YR 3/2) firnisli.

Fig. 5, No. 2. Kabartmalı kâse kalıbı, kaide-gövde. KR: 7,6 cm. Ha: Temiz, gözeneksiz, kırmızı (2.5 YR 5/6). Y: Astarsız. İçte bindirme, dikey damarlı yaprak motifi.

Fig. 5, No. 3. Fırın ayracı. H: 4,7 cm. AR: 5,1 cm. KR: 16 cm. Ha: Sert, boyutları 5 mm'yi bulan bol beyaz ve gri kum katkılı kırmızımsı kahverengi (2.5 YR 5/4). Y: Astarsız. İçte yüksek ısı kaynaklı açık yeşilimsi gri (Gley 1 7/10Y) tabaka.

Fig. 5, No. 4. Fırın ayracı. H: 4,7 cm. AR: 8,1 cm. KR: 13,7 cm. Ha: Sert, bol beyaz kum ve yer yer kuvars katkılı, koyu gri (10 YR 4/1). Y: Astarsız. Yüksek ısı kaynaklı gri (10 YR 5/1) ve açık yeşilimsi gri (Gley 1 7/10Y) tabaka.

Fig. 5, No. 5. Fırın ayracı. H: 6,8 cm. AR: 6,2 cm. KR: 13,2 cm. Ha: Sert, bol beyaz ve gri kum katkılı zayıf kırmızı (2.5 YR 4/2) çekirdekli koyu kırmızımsı gri (2.5 YR 4/1). Y: Astarsız. Yüksek ısı kaynaklı yeşilimsi gri (Gley 1 6/5GY) tabaka.

Fig. 5, No. 6. Fırın ayracı. H: 6,3 cm. AR: 7,6 cm. KR: 18 cm. Ha: Sert, bol kum ve az minik kalker katkılı çok koyu gri (10 YR 3/1). Y: İçte yüksek ısı kaynaklı camlaşmış koyu zeytin yeşili (5 GY 3/4) ve açık grimsi zeytin yeşili (5 GY 6/2) tabaka.

Fig. 5, No. 7. Fırın ayracı. H: 5 cm. AR: 4 cm. KR: 15,6 cm. Ha: Sert, bol beyaz ve gri kum katkılı zayıf kırmızı (2.5 YR 4/2). Y: Dış astarsız. Yüzeye yapışmış yoğun kalker tabakası vardır. Bu nedenle iç yüzey özellikleri tanımlanamamıştır.

Fig. 5, No. 8. Fırın ayracı. H: 5,7 cm. AR: 5,8 cm. KR: 16 cm. Ha: Sert, bol kum katkılı 7.5 YR 6/6 (kırmızımsı sarı) ve 2.5 YR 4/3 (kırmızımsı kahverengi) dalgalı çekirdekli koyu gri (7.5 YR 4/1). Y: İçte yüksek ısıdan dolayı camlaşmış soluk zeytin yeşili (10 Y 6/4) tabaka, dışta açık yeşilimsi gri (Gley 1 7/10Y) tabaka.

Fig. 5, No. 9. Fırın ayracı. H: 3,5 cm. AR: 7,1 cm. KR: 12,5 cm. Ha: Sert, bol kum katkılı gri (7.5 YR 5/1) ve kırmızı (2.5 YR 5/6) dalgalı. Y: Astarsız, çok soluk kahverengi (10 YR 7/3).

Fig. 5, No. 10. Fırın ayracı. H: 4 cm. AR: 11,9 cm. KR: 17 cm. Ha: Sert, bol kum katkılı kırmızı (10 R 5/6). Y: Yüksek ısı kaynaklı açık yeşilimsi gri (Gley 1 7/5GY) tabaka.

Fig. 5, No. 11. Fırın ayracı. H: 3,1 cm. AR: 13,7 cm. KR: 18 cm. Ha: Sert, bol kum katkılı açık yeşilimsi gri (Gley 1 8/10Y). Y: Astarsız, açık yeşilimsi gri (Gley 1 8/10Y).

Fig. 5, No. 12. Fırın ayracı. H: 3,5 cm. AR: 14,6 cm. KR: 18 cm. Ha: Sert, bol kum katkılı açık kırmızımsı kahverengi (2.5 YR 6/4). Y: Astarsız, bol altın mikalı.

Fig. 5, No. 13. Fırın ayracı. H: 3,3 cm. AR: 15 cm. KR: 19 cm. Ha: Sert, bol kum katkılı kırmızımsı kahverengi (5 YR 5/3). Y: Astarsız, bol gümüş mika.

Fig. 6, No. 14. Fırın ayracı. H: 5 cm. AR: 11,8 cm. KR: 19,2 cm. Ha: Sert, bol kum katkılı zayıf kırmızı (2.5 YR 5/2) çekirdekli kırmızı (2.5 YR 5/6). Y: Astarsız, bol küçük gümüş mika.

Fig. 6, No. 15. Fırın ayracı. H: 2,6 cm. AR: 15,1 cm. KR: 19,6 cm. Ha: Sert, bol kum katkılı kırmızı (10 R 5/6). Y: Astarsız, bol küçük beyaz kum ve az minik gümüş mika. Bölgesel gri (5 YR 5/1) yanık.

Fig. 6, No. 16. Fırın ayracı. H: 3,4 cm. AR: 13,6 cm. KR: 19,8 cm. Ha: Sert, bol kum katkılı kırmızımsı kahverengi (2.5 YR 4/3) çekirdekli gri (2.5 Y 5/1). Y: Astarsız, bol minik ve küçük kum ve az minik gümüş mika.

Fig. 6, No. 17. Fırın ayracı. H: 3,8 cm. AR: 14,4 cm. KR: 20 cm. Ha: Sert, bol kum katkılı kırmızı (2.5 YR 4/6). Y: Astarsız, bol kum ve az küçük gümüş mika katkılı. Yer yer kırmızı (2.5 YR 4/6) ve gri (10 YR 5/1).

Fig. 6, No. 18. Fırın ayracı. H: 4,8 cm. AR: 15,6 cm. KR: 20 cm. Ha: Sert, 3-4 mm boyutuna ulaşan mika ve yoğun kum katkılı. Y: Koyu kırmızımsı gri (5 YR 4/2) ve kırmızımsı kahverengi (5 YR 5/4) alacalı.

Fig. 6, No. 19. Fırın ayracı. H: 4,4 cm. AR: 16,1 cm. KR: 22 cm. Ha: Sert, bol kum katkılı koyu gri (10 YR 4/1). Y: Astarsız, bol kum katkılı. İç açık kırmızımsı kahverengi (5 YR 6/4).

Fig. 6, No. 20. Fırın ayracı. H: yak. 3,3 cm. AR: 15,7 cm. KR: 21,4 cm. Ha: Sert, çok sayıda küçük beyaz parçacık içeren sarımsı kırmızı (5 YR 5/6). Y: Yoğun büyük kum, kalker ve az minik kuvars katkılı açık sarımsı kahverengi (10 YR 6/4) ve çok soluk kahverengi (10 YR 7/3) alacalı.

Fig. 6, No. 21. Fırın ayracı. H: 4,3 cm. AR: 15,5 cm. KR: 22 cm. Ha: Sert, bol kum ve kuvars katkılı kırmızımsı kahverengi (2.5 YR 5/4). Y: Yoğun beyaz kum ve kuvars katkılı gri (2.5 Y 5/1), açık kahverengi (7.5 YR 6/3) alacalı. Dışta yer yer aşırı ısı kaynaklı açık yeşilimsi gri (Gley 1 7/5GY) tabaka.

Fig. 6, No. 22. Fırın ayracı. H: 4,2 cm. AR: 16,5 cm. KR: 23 cm. Ha: Sert, bol kum ve kuvars katkılı koyu gri (10 YR 4/1). Y: Astarsız, yoğun beyaz kum ve kuvars katkılı. Dışta yüksek ısı kaynaklı açık gri (10 YR 7/2) tabaka.

Fig. 6, No. 23. Fırın ayracı. H: 4,4 cm. AR: yak. 18,4 cm. KR: 24 cm. Ha: Sert, bol kum katkılı açık zeytin kahverengi (2.5 Y 5/4). Y: Astarsız, yoğun miktarda küçük beyaz parçacık içeren, soluk sarı (5 Y 7/3).

Fig. 6, No. 24. Fırın ayracı. H: 4,7 cm. AR: 17,2 cm. KR: 24 cm. Ha: Sert, bol kum katkılı koyu gri (10 YR 4/1). Y: Astarsız, bol kum ve az minik kuvars katkılı koyu gri (Gley 1 4/N).

Fig. 7, No. 25. Fırın ayracı. H: 3 cm. AR: 17,2 cm. KR: 24 cm. Ha: Sert, bol kum katkılı sarımsı kahverengi (10 R 5/4). Y: Astarsız, az minik kuvars katkılı kırmızımsı gri (10 R 4/1) ve gri (Gley 1 4/N) dalgalı.

Fig. 7, No. 26. Fırın ayracı. H: 6,4 cm. AR: 19,1 cm. KR: 25,5 cm. Ha: Sert, bol kum katkılı kırmızımsı kahverengi (2.5 YR 4/4). Y: Astarsız, yoğun kum ve kuvars katkılı zayıf kırmızı (2.5 YR 5/2).

Fig. 7, No. 27. Fırın ayracı. H: 5,3 cm. AR: 18,8 cm. KR: 25,6 cm. Ha: Sert, bol kum katkılı kırmızımsı kahverengi (2.5 YR 4/3) çekirdekli, yüzeye yakın koyu kırmızımsı gri (2.5 YR 4/1). Y: Astarsız, yoğun kum ve az kuvars katkılı, aşırı ısı kaynaklı çok ince açık yeşilimsi gri (Gley 1 8/10Y) tabaka.

Fig. 7, No. 28. Fırın ayracı. H: 5,7 cm. AR: 22 cm. KR: 26 cm. Ha: Sert, bol kum katkılı zayıf kırmızı (10 R 4/2). Y: Astarsız, yoğun kum katkılı koyu gri (Gley 1 4/N); yüzeyde çok ince açık yeşilimsi gri (Gley 1 7/5GY) tabaka.

Fig. 7, No. 29. Fırın ayracı. H: 3,8 cm. AR: 19,1 cm. KR: 27,4 cm. Ha: Sert, bol kum katkılı kahverengi (7.5 YR 5/3). Y: Astarsız, kum, kalker ve mikalı; grimsi kahverengi (2.5 Y 5/2) ve açık kahverengimsi gri (2.5 Y 6/2) alacalı.

Fig. 7, No. 30. Fırın ayracı. H: 4,2 cm. AR: 24,8 cm. KR: 32 cm. Ha: Sert, bol kum katkılı zayıf kırmızı (10 R 4/4). Y: Astarsız, bol kum ve kuvars katkılı; soluk kırmızı (10 R 6/3) ve koyu kırmızımsı gri (2.5 YR 4/1) alacalı. Dışta yüksek ısı kaynaklı yer yer çok soluk kahverengi (10 YR 7/4) tabaka.

Fig. 7, No. 31. Fırın ayracı. H: 5,4 cm. AR: 21,5 cm. KR: 32 cm. Ha: Sert, bol kum katkılı çok koyu gri (10 YR 3/1). Y: Astarsız, yüzeyde yüksek ısı kaynaklı ince açık yeşilimsi gri (Gley 1 7/10Y) tabaka.

Fig. 7, No. 32. Fırın ayracı. H: 7,8 cm. AR: 24,5 cm. KR: 33,1 cm. Ha: Sert, bol kum ve kuvars katkılı kırmızımsı kahverengi (2.5 YR 4/4). Y: Astarsız, bol kum katkılı yüzeyde yüksek ısı kaynaklı kalın açık yeşilimsi gri (Gley 1 7/5GY) tabaka.

Fig. 7, No. 33. Fırın ayracı. H: yak. 4,6 cm. Yüksek ısıdan dolayı bozulduğu için ağız ve kaide çapı belirlenemedi. Ha: Sert, bol kum ve kuvars katkılı çok koyu gri (Gley 1 3/N). Y: Astarsız, bol kum katkılı yüzeyde yüksek ısı kaynaklı ince açık yeşilimsi gri (Gley 1 7/5GY) tabaka.

Fig. 8, No. 34. Hatalı üretim kantharos, kaide-gövde (Hellenistik Tip). Aşırı pişirimden dolayı fiziksel ve yapısal bozulma. KR: yak. 4,2 cm. Ha: Sert, minik gözenekli çok koyu gri (Gley 1 3/N). Y: Tüm yüzey koyu grimsi kahverengi (10 YR 4/2).

Fig. 8, No. 35. Hatalı üretim kantharos, kaide-gövde (Hellenistik Tip). Aşırı pişirimden dolayı fiziksel ve yapısal bozulma. KR: yak. 4,4 cm. Ha: Yer yer minik gözenekli çok koyu gri (Gley 1 3/N). Y: Tüm yüzey kahverengi (7.5 YR 5/2).

Fig. 8, No. 36. Hatalı üretim kantharos, kaide-gövde (Hellenistik Tip). Aşırı pişirimden dolayı fiziksel ve yapısal bozulma. Ha: Sert, gözenekli siyah (Gley 1 2.5/N). Y: Dış gri (5 Y 5/1). İç yüzeyin özellikleri belirlenemedi.

Fig. 8, No. 37. Hatalı üretim içe dönük ağızlı kâseler. İç içe istiflenmiş altı adet içe dönük ağızlı kâse. AR: yak. 10 cm. KR: yak. 5,5–6,5 cm. Ha: Sert, gözenekli zayıf kırmızı (10 R 4/2) çekirdekli koyu yeşilimsi gri (Gley 1 4/10Y). Y: Yeşilimsi gri (Gley 1 6/10Y) ve koyu yeşilimsi gri (Gley 1 4/10Y) dalgalı.

Fig. 8, No. 38. Hatalı üretim balık tabağı, kaide-gövde. KR: 7,2 cm. Ha: Orta sert, küçük kum ve kalker katkılı kahverengi (7.5 YR 4/2); çok pişmiş bölümde koyu gri (10 YR 4/1). Y: Kilin sulandırılmasıyla elde edilmiş çok soluk kahverengi (10 YR 7/3) ince mat astarın üzerine açık kahverengi (7.5 YR 6/4) mat boya bantlar.

Fig. 8, No. 39. Minyatür balık tabağı ya da kapak. AR: 8,6 cm. KR: 4,2 cm. Ha: Sert, grimsi kahverengi (2.5 Y 5/2). Y: Tüm yüzey astarsız, mat, zeytin gri (5 Y 5/2).

Fig. 8, No. 40. Minyatür balık tabağı ya da kapak. AR: 8,2 cm. Ha: Sert, açık zeytin gri (5 Y 6/2). Y: İç ve dış yüzeyde firnis kalıntıları. İç yüzey, açık zeytin gri (5 Y 6/2), dış yüzey açık kahverengimsi gri (2.5 Y 6/2).

Fig. 8, No. 41. Hatalı üretim pişirme kabı, ağız-gövde. Ha: Sert, bol minik kum katkılı koyu yeşilimsi gri (Gley 1 4/N). Y: Bol beyaz kum içerikli, dış yüzey yer yer aşırı ısı kaynaklı grimsi yeşil (5 GY 5/2).

Fig. 9, No. 42. Kantharos, kaide-gövde (Klasik Tip). KR: 6,8 cm. Ha: Yer yer minik gözenekli sert ve yoğun açık kahverengi (7.5 YR 6/4). Y: İç ve dış yüzey yarı parlak, kalın ve yer yer dökülmüş koyu kırmızımsı kahverengi (2.5 YR 3/4) firnisli.

Fig. 9, No. 43. Kantharos, ağız-gövde ("S" profilli Hellenistik Tip). AR: 7 cm. Ha: Orta sertlikte yoğun açık kırmızımsı kahverengi (5 YR 6/4). Y: İç ve dış yüzeyde yarı parlak koyu kahverengi (7.5 YR 3/2) firnis üzerinde mat çok koyu gri (Gley 1 3/N) girland şeklinde damla dizisi. Damla dizisi alta doğru kalınlaşan şeritlere bağlanmış olup damlalar sağa doğru bombeli.

Fig. 9, No. 44. Kantharos. AR: 7 cm. Müz. No.: 16697. Ha: Orta sert, minik gözenekli kırmızımsı sarı (5 YR 6/6). Y: Yer yer dökük yarı parlak koyu kahverengi (7.5 YR 3/2) firnisli.

Fig. 9, No. 45. Skyphos, ağız-gövde. AR: 13 cm. Ha: Yumuşak ve kırılgan kahverengi (7.5 YR 5/4). Y: Dış yüzey mat çok koyu gri (5 YR 3/1), iç yüzeyde açık kahverengi (7.5 YR 6/4) dökük firnis.

Fig. 9, No. 46. Kantharos, kaide-gövde. KR: 4,7 cm. Ha: Yumuşak ve kırılgan, minik gözenekli temiz koyu grimsi kahverengi (10 YR 4/2). Y: Mat koyu gri (10 YR 4/1).

Fig. 9, No. 47. Kantharos, kaide-gövde. KR: 4,1 cm. Ha: Yumuşak ve kırılgan, minik gözenekli temiz açık kahverengi (7.5 YR 6/4). Y: Firniste dökülme. Dış yüzey yarı parlak kırmızımsı siyah (2.5 YR 2.5/1), iç yüzey yer yer koyu kırmızımsı kahverengi (5 YR 3/3).

Fig. 9, No. 48. Kantharos, kaide-gövde. KR: 6 cm. Ha: Yumuşak, kırılgan, minik gözenekli ve temiz açık kahverengi (7.5 YR 6/4). Y: Dış yüzey, iki kat astar sürülmesi nedeniyle mat koyu gri (5 Y 4/1) ve çok koyu gri (2.5 Y 3/1) alacalı. İç yüzey, mat koyu gri (5 YR 4/1).

Fig. 9, No. 49. Kantharos, kaide-gövde. KR: 5,2 cm. Ha: Yumuşak ve kırılgan, minik gözenekli temiz açık kahverengi (7.5 YR 6/4). Y: Dışta kırmızı (2.5 YR 5/6) ve koyu kırmızımsı gri (5 YR 4/2) alacalı mat astar. İçte kırmızı (2.5 YR 5/6) mat astar.

Fig. 9, No. 50. İçe dönük ağızlı kâse, ağız-gövde. AR: 12 cm. Ha: Orta sert, gözenekli, az miktarda küçük beyaz kum içeren, kahverengi (7.5 YR 4/2). Y: İç yüzeyin tamamı ve dış yüzeyin ağız kenarları astarlı. Astar içte mat koyu kırmızımsı gri (5 YR 4/2), dışta mat kahverengi (7.5 YR 4/2).

Fig. 9, No. 51. İçe dönük ağızlı kâse (Müz. No.: 16705). AR: 11 cm. KR: 6,2 cm. Ha: Bol kum ve kalker katkılı, gri (2.5 Y 5/1–6/1). Y: Yer yer çok koyu gri (2.5 Y 3/1) mat firnis kalıntısı.

Fig. 10, No. 52. Dışa dönük ağızlı kâse. H: 3,7 cm. AR: 9,2 cm. KR: 5 cm. Ha: Minik gözenekli, yumuşak ve kırılgan kahverengi (7.5 YR 5/4). Y: Kırmızımsı kahverengi (2.5 YR 4/4) kısmi astar/firnis. Astarda az miktarda, yaklaşık 1 mm boyutunda gümüş mika.

Fig. 10, No. 53. Balık tabağı. H: 5 cm. AR: 21 cm. KR: 8,1 cm. Ha: Sert, minik gözenekli açık kahverengi (7.5 YR 6/4). Y: İçte kırmızımsı kahverengi (5 YR 4/3) rezerve bant. Bantlarda minik gümüş mika.

Fig. 10, No. 54. Karkhesion. KR: 3,4 cm. Ha: Orta sert, çok az miktarda minik kuvars içeren, açık kırmızımsı kahverengi (5 YR 6/4) ve açık kahverengi (7.5 YR 6/4) dalgalı. Y: İç yüzeyin merkezi hariç koyu gri (5 YR 4/1) ve kırmızımsı kahverengi (2.5 YR 4/3) alacalı. Firnisin dökük olduğu alanlarda az minik kuvars.

Fig. 10, No. 55. Karkhesion. H: 3,9 cm. AR: 4,2 cm. KR: 3,7 cm. Ha: Sert, çok az minik gözenekli açık kırmızı (2.5 YR 6/6). Y: Tüm yüzey açık kırmızı (2.5 YR 6/8) parlak astarlı. Astar üzerinde az miktarda minik kuvars ve gümüş mika.

Fig. 10, No. 56. Geniş sığ tabak, ağız-gövde. AR: 42–44 cm. Ha: Sert, çok az miktarda çok minik beyaz ve saydam kum tanesi içeren, dıştan içe doğru açık kırmızımsı kahverengi (5 YR 6/4 ve 6/3) dalgalı. Y: Tüm yüzeyde mat firnisin büyük bölümü dökülmüş. İçte koyu kahverengi (7.5 YR 3/2), dışta koyu kırmızımsı gri (5 YR 4/2). İçte firnisin dökük olduğu alanlarda az minik altın mika.

Fig. 10, No. 57. Guttus ya da lagynos, ağız-gövde. AR: 5,2 cm. Ha: Orta sert, minik gözenekli ve az minik kuvars katkılı açık kahverengi (7.5 YR 6/4). Y: Dışta çok koyu gri (10 YR 3/1) ve çok koyu grimsi kahverengi (10 YR 3/2) yarı parlak astar. Astarda minik gümüş mika ve kuvars.

Fig. 10, No. 58. Masa amphorası, kaide-gövde. KR: 15 cm. Ha: Sert, minik gözenekli açık kahverengi (7.5 YR 6/3). Y: Dış yüzeyde ve kaide altında siyah (7.5 YR 2.5/1) yarı parlak firnis.

Fig. 10, No. 59. Masa amphorası, kaide-gövde. KR: 14,2 cm. Ha: Orta sert, minik gözenekli açık kahverengi (7.5 YR 6/4). Y: Tüm yüzeyde çok koyu gri (7.5 YR 3/1) ve siyah (7.5 YR 2.5/1) dalgalı yarı parlak firnis. Firnisin büyük bölümü dökük.

Fig. 11, No. 60. Lopas, ağız-gövde. AR: 18 cm. Ha: Sert, minik beyaz içerikli kırmızı (2.5 YR 5/6). Y: Bol miktarda küçük kum ve kuvars; iç yüzey koyu gri (5 YR 4/1).

Fig. 11, No. 61. Lopas, ağız-gövde. AR: 25 cm. Ha: Sert, minik beyaz içerikli kırmızımsı kahverengi (2.5 YR 4/4). Y: Tüm yüzeyde 1 mm'yi bulan boyutlarda kuvars/mika. İç yüzey kırmızımsı kahverengi (2.5 YR 4/4), dış ve iç yüzeyin oluk kısmına kadar olan alan koyu gri (10 YR 4/1).

Fig. 11, No. 62. Tava. AR: 40 cm. Ha: Sert, çok bol miktarda minik ve küçük kum ile kuvars içeren kırmızımsı kahverengi (5 YR 5/4). Y: Tüm yüzeyde minik ve küçük kum ve kuvars; iç kırmızımsı kahverengi (5 YR 4/2), dış kahverengi (7.5 YR 4/2). Tabanda kullanım yanıkları.

Fig. 11, No. 63. Mutfak kabı, ağız-gövde. AR: 36 cm. Ha: Sert, minik gözenekli ve az kum ve kuvars katkılı kırmızımsı kahverengi (5 YR 5/3). Y: Bol minik mika ve kuvars olabileceği düşünülen parçacıklar içeren ince mat astar. Astar içte pembe (7.5 YR 7/4), dışta çok soluk kahverengi (10 YR 7/3).

Fig. 11, No. 64. Mutfak kabı, ağız-gövde. AR: 28 cm. Ha: Sert, çok az miktarda minik beyaz parçacık içeren, minik gözenekli sarımsı kırmızı (5 YR 5/6). Y: Bol minik ve küçük kuvars katkılı ince mat açık kahverengi (7.5 YR 6/4) astar.

Fig. 11, No. 65. Mutfak kabı, ağız-gövde. AR: 26,8 cm. Ha: Orta sert, bol minik beyaz-sarımsı kum ve çok az minik kuvars ve mika katkılı kırmızımsı kahverengi (5 YR 5/4). Y: Bol miktarda minik beyaz ve sarımsı kum ile çok az miktarda minik kuvars ve mika içeren kırmızımsı sarı (5 YR 6/6).

Fig. 11, No. 66. Mutfak kabı, ağız-gövde. AR: 30–32 cm. Ha: Sert, çok az miktarda minik, parlak ve yeşilimsi parçacık içeren açık kahverengi (7.5 YR 6/3). Y: İnce astarlı; yüzeyde bol miktarda minik kum ve kuvars/mika parçacığı bulunuyor. Astar içte açık kahverengi (7.5 YR 6/4), dışta kırmızımsı sarı (5 YR 6/6).

Fig. 11, No. 67. Mutfak kabı, ağız-gövde. AR: 38–40 cm. Ha: Sert, çok az minik kuvars katkılı kırmızımsı kahverengi (5 YR 5/4) çekirdekli kırmızı (2.5 YR 5/6). Y: Bol kuvars katkılı. Astar belirlenemedi. İç açık kırmızı (2.5 YR 6/6), dış kırmızımsı sarı (5 YR 6/6).

Fig. 12, No. 68. Mutfak kabı, kaide-gövde. KR: 14,7 cm. Ha: Orta sert, minik gözenekli açık kırmızımsı kahverengi (5 YR 6/4). Y: Tüm yüzeyde ince mat pembe (7.5 YR 7/4) astar üzerinde az minik kuvars/mika ve küçük kum katkısı.

Fig. 12, No. 69. Mutfak kabı, kaide-gövde. KR: 22 cm. Ha: Orta sert, gözenekli kırmızımsı sarı (5 YR 6/6). Y: Astar belirlenemedi. Çok bol minik ve küçük gümüş mika ve beyaz kum katkılı.

Fig. 12, No. 70. Mutfak kabı, kaide-gövde. KR: 20,8 cm. Ha: Yumuşak, minik beyaz içerikli kırmızı (2.5 YR 5/6) çekirdekli açık kırmızı (2.5 YR 6/6). Y: Bol minik kuvars ve mika katkılı.

Fig. 12, No. 71. Mutfak kabı, kaide-gövde. KR: 14,8 cm. Ha: Orta sert, minik gözenekli kırmızımsı sarı (5 YR 6/6). Y: Dış beyaz (2.5 Y 8/1) astarlı. İç yüzey astarsız veya astarı dökülmüş. İçte yoğun kum ve gümüş mika.

Fig. 12, No. 72. Mutfak kabı, kaide-gövde. KR: 12,3 cm. Ha: Orta sert, yoğun miktarda küçük beyaz kum içeren, açık kırmızı (10 R 6/6). Y: Astarsız ya da astarı dökük. Yoğun kum ve gümüş mika.

Kısaltmalar

A.: Vergilius, Aeneis.

Agora: The Athenian Agora.

Verg.: Vergilius.

Y: Yüzey.

yak.: Yaklaşık.

Kaynakça

Antik Kaynaklar

D.Chr.: Dio Chrysostom 1946. Discourses 37–60, Vol. IV (Çev. H. Lamar Crosby), Cambridge, MA: Harvard University Press (Loeb Classical Library 376).

Hdt.: Herodotus 1920. The Persian Wars, Vol. I: Books 1–2 (Çev. A. D. Godley), Cambridge, MA: Harvard University Press (Loeb Classical Library 117).

Plin.: Pliny the Elder 1938. Natural History, Vol. I: Books 1–2 (Çev. H. Rackham), Cambridge, MA: Harvard University Press (Loeb Classical Library 330).

Plu.: Plutarch 1936. Moralia, Volume X: Love Stories. That a Philosopher Ought to Converse Especially With Men in Power. To an Uneducated Ruler. Whether an Old Man Should Engage in Public Affairs. Precepts of Statecraft. On Monarchy, Democracy, and Oligarchy. That We Ought Not to Borrow. Lives of the Ten Orators. Summary of a Comparison Between Aristophanes and Menander (Çev. Harold North Fowler). Cambridge, MA: Harvard University Press (Loeb Classical Library 321).

Str.: Strabo 1929. Geography, Vol. VI: Books 13–14 (Çev. H. L. Jones), Cambridge, MA: Harvard University Press (Loeb Classical Library 223).

Verg.: Virgil 1999. Eclogues. Georgics. Aeneid: Books 1–6 (Trans. H. R. Fairclough; rev. G. P. Goold), Cambridge, MA: Harvard University Press (Loeb 63).

Modern Kaynaklar

Arslan 2005: N. Arslan, "Ein Hellenistisches Grab von Tenedos", In: V. M. Strocka, M. Steinhart, T. Ganschow (Eds.), *Otium: Festschrift für Volker Michael Strocka*, Remshalden: Verlag Bernhard Albert Greiner, 15–19.

Ataçeri ve Argavan 1962: E. Ataçeri, S. Argavan, "Bozcaada Ortaokul Sahasında Yapılan Kazı Hakkında Ön Rapor, 1961", *TAD* 11(2), 19–20.

Ateş 2017: G. Ateş, "Son araştırmalar ışığında Elaia antik kenti ve seramik üretimi", *Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 15(1), 499–530.

Behr 1988: D. Behr, "Neue Ergebnisse zur pergamenischen Westabhangkeramik", *IstMitt* 38, 97–178.

Berlin 1999: A. M. Berlin, "Studies in Hellenistic Ilion: The Lower City. Stratified Assemblages and Chronology", *StTroica* 9, 73–157.

Bulut 2013: H. Bulut, "West Slope Ware from Daskyleion", *IstMitt* 63, 75–127.

Buruldağ 2024: E. Buruldağ, "Troas'ta Roma Kolonizasyonu: Nedenler ve Sonuçlar", Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi 81, 111–127.

Civelek 2004: A. Civelek, "Phokaia Hellenistik Dönem Kalıp Yapımı Kaseleri", *OLBA* 9, 123–136.

Civelek 2021: A. Civelek, "Phokaia Sahil Yolu Kırmızı Astarlı Seramikleri / Red Slip Ware From Coastal Road of Phokaia", *Archaeologia Maeandrica* 1, 41–65.

Civelek ve Taş 2012: A. Civelek, H. Y. Taş, "Adana Müzesi'nde Korunan Kalıp Yapımı Kâseler", *CollAn* 11, 123–150.

Çetintaş 2018: E. Çetintaş, "Antik Dönem'de Seramik Üretim Tekniklerine Dair İzler: Rhodiapolis Örneği", *Sanat ve Tasarım Dergisi* 21, 93–105.

Çevirici-Coşkun 2017: F. Çevirici-Coşkun, "Seyitömer Höyük Hellenistik Dönem Balık Tabakları", *Seleucia* 7, 325–344.

Dalip 2024: R. Dalip, "Assos Tiyatrosu Skene Binasında Bulunan Hellenistik Seramikler", *TroyAcademy* 9(1), 24–50.

Edwards 1956: G. R. Edwards, "Hellenistic Pottery", In: L. Talcott (Ed.), *Small Objects from the Pnyx II* (Hesperia Suppl. 10), Princeton: ASCSA, 79–112.

Elliott 1838: C. B. Elliott, *Travels in the Three Great Empires of Austria, Russia and Turkey*, Vol. II, London: Richard Bentley.

Erdemgil 1980: S. Erdemgil, "Kestel Kurtarma Kazıları", *KST* 2, 103–107.

Ergün 2023: D. Ergün, *Aigai (Aiolis) Bouleuterionu Hellenistik Dönem Seramiği* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), T.C. Celal Bayar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Manisa.

Ergürer 2014: H. E. Ergürer, "Late Roman Light Coloured Ware from Parion", In: H. Meyza ve K. Domżalski (Eds.), *Late Hellenistic to Mediaeval Fine Wares of the Aegean Coast of Anatolia: Their Production, Imitation and Use, Travaux de l'Institut des Cultures Méditerranéennes et Orientales de l'Académie Polonaise des Sciences* 1, Varsovie: Éditions Neriton, 175–192.

Ersoy 2020: A. Ersoy, Smyrna / İzmir Hellenistik Dönem Seramiği, İstanbul: Ege Yayınları.

Fırat 2012: M. Fırat, "Phokaia Roma Dönemi Seramikleri: Altlıklar", *Arkeoloji Dergisi* 17, 105–115.

Fırat 2018: G. Fırat, *Parion Yamaç Hamamı 1515–1260 Sektörü Hellenistik Dönem Seramikleri* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Samsun.

Fusi 2020: M. Fusi, “I distanziatori da fornace come indicatori di produzione. Nuovi dati per Populonia”, *FOLD&R* 464, 1–20.

Gassner 1997: V. Gassner, *Das Südtor der Tetragonos-Agora: Keramik und Kleinfunde* (FiE 13,1,1), Wien: Verlag der ÖAW.

Gezer ve Civelek 2024: E. Gezer, A. Civelek, “Anadolu’daki Roma Dönemi Seramik Fırınları Üzerine Bir Değerlendirme”, *Propontica* 2(3), 147–176.

Graham 1982: A. J. Graham, “The Colonial Expansion of Greece”, In: J. Boardman, N. G. L. Hammond (Eds.), *The Expansion of the Greek World, Eighth to Sixth Centuries B.C.* (CAH 2nd ed., Vol. 3, Pt. 3), Cambridge: Cambridge University Press, 83–162.

Güngör-Alper 2014: E. Güngör-Alper, “Hellenistic and Roman period ceramic finds from the Balatlar Church excavations in Sinop between 2010–2012”, *Anatolia Antiqua* 22, 35–49.

Hasaki ve Kourayos 2017: E. Hasaki, Y. Kourayos, “The Early Roman Pottery Workshop, the Classical House, and Geometric Burials at Skiadas Plot, Paroikia, Paros (Cyclades)”, *ADelt*: Meletes 67–68(2012–2013), 459–482.

Hasaki 2021: E. Hasaki, *Potters at Work in Ancient Corinth: Industry, Religion, and the Penteskouphia Pinakes* (Hesperia Suppl. 51), Athens: ASCSA.

Hayes 1972: J. W. Hayes, Late Roman Pottery, London: The British School at Rome.

Hayes 2008: J. W. Hayes, *Roman Pottery: Fine-Ware Imports* (Agora 32), Princeton, New Jersey: American School of Classical Studies at Athens.

Hübner 1993: G. Hübner, *Die Applikenkeramik von Pergamon: Eine Bildersprache im Dienst des Herrscherkultes* (PF 7), Berlin / New York: W. de Gruyter.

Işın 2008: G. Işın, “The preliminary report on the Hellenistic pottery of Patara from the ‘Tepecik Hill’ excavations”, In: E. Schwertheim (Ed.), *Studien zum antiken Kleinasien VI* (AMS, Vol. 55), Bonn: Dr. Rudolf Habelt, 157–171.

Japp 2009: S. Japp, “The local pottery production of Kibyra”, *Anatolian Studies* 59, 95–128.

Japp vd. 2016: S. Japp, B. Engels, A. Keweloh, “Kiln Stacking as a Technique for Polychrome Surface Design – A Pergamenian Innovation?”, In: S. Japp, P. Kögler (Eds.), *Traditions and Innovations: Tracking the Development of Pottery from Late Classical to the Early Imperial Periods*, Wien: Phoibos, 307–316.

Kenyon 1957: K. M. Kenyon, “Terra Sigillata”, In: J. W. Crowfoot, G. M. Crowfoot ve K. M. Kenyon (Eds.), *The Objects from Samaria. Samaria-Sebaste, Reports of the Work III, Reports of the Work of the Joint Expedition in 1931–1933 and of the British Expedition in 1935*, No. 3, London: Palestine Exploration Fund, 281–288.

Kögler 2005: P. Kögler, “Import, Export, Imitation: Trade and the Economic Power of Late Hellenistic and Early Imperial Knidos According to the Fine Pottery”, In: M. B. Briese, L. E. Vaag (Eds.), *Trade Relations in the Eastern Mediterranean from the Late Hellenistic Period to Late Antiquity: The Ceramic Evidence (Halicarnassian Studies III)*, Odense: University Press of Southern Denmark, 50–62.

Körpe 2006: R. Körpe, “Megarische Becher aus Assos”, *AMS* 57, 103–111.

Küçük 2006: T. Küçük, *Ege Gübre Kazısı Hellenistik Dönem Seramikleri* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

Love 1964: I. C. Love, “Kantharos or Karchesion? ASamothracian Contribution”, In: L. F. Sandler (Ed.), *Essays in Memory of Karl Lehmann*, New York: J. J. Augustin, 204–222.

Lund 2015: J. Lund, *A Study of the Circulation of Ceramics in Cyprus from the 3rd Century BC to the 3rd Century AD* (Gösta Enbom Monographs 5), Aarhus: Aarhus University Press.

Meyer-Schlichtmann 1988: C. Meyer-Schlichtmann, *Die Pergamenische Sigillata aus der Stadtgrabung von Pergamon: Mitte 2. Jh. v. Chr. - Mitte 2. Jh. n. Chr. (PF 6)*, Berlin/New York: Walter de Gruyter.

Mitsopoulos-Leon 1991: V. Mitsopoulos-Leon, *Die Basilika am Staatsmarkt in Ephesos: Kleinfunde. 1. Teil: Keramik hellenistischer und römischer Zeit (FiE 9.2/2)*, Wien: Verlag Dr. Friedel Schindler.

Ökse 2002: A. T. Ökse, *Arkeolojik Çalışmalarda Seramik Değerlendirme Yöntemleri*, İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.

Öz 2022: C. Öz, “Myra Tiyatrosunda Ele Geçen Hellenistik Dönem Kalıp Yapımı Kabartmalı Kâseler”, *Cedrus* 10, 113–138.

Padilla Fernández ve Sánchez López 2021: J. J. Padilla Fernández, E. H. Sánchez López, “Clay, Fire, Air, and Mostly Water: Understanding the Importance of Water Resources in Pottery Workshops in Ancient Iberia by Integrating Ethnoarchaeological, Experimental, and Archaeological Research”, *Ethnoarchaeology* 13(1–2), 33–58.

Papadopoulos 1992: J. K. Papadopoulos, “LASANA, Tuyeres, and Kiln Firing Supports”, *Hesperia* 61(2), 203–221.

Papuci-Władyka 2024: E. Papuci-Władyka, “Nea Paphos as a Center of Pottery Production in the Hellenistic Period: The Contribution of Polish Research in Maloutena and the Agora”, *Polish Archaeology in the Mediterranean* 33, 61–82.

Πατσιαδά 1983/1990: Β. Πατσιαδά, “Κεραμική του τύπου της «Δυτικής Κλιτύος» από τη Ρόδο”, *ADelt* 38(A), 105–210.

Poblome vd. 2001: J. Poblome, O. Bounegru, P. Degryse, W. Viaene, M. Waelkens, S. Erdemgil, "The sigillata manufactories of Pergamon and Sagalassos", *JRA* 14, 143–165.

Polat 2002: Y. Polat, *Daskyleion'da MÖ 8.–5. Yüzyıllar Arasında Gri Seramik* (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

Polat 2004: Y. Polat, "Daskyleion'dan Ele Geçen Tek Renkli Gri Bir Karkhesion", TÜBA-AR 7, 215–224.

Rotroff 1982: S. I. Rotroff, *Hellenistic Pottery: Athenian and Imported Moldmade Bowls* (Agora 22), Princeton: ASCSA.

Rotroff 1991: S. I. Rotroff, "Attic West Slope Vase Painting", *Hesperia* 60(1), 59–102.

Rotroff 1997: S. I. Rotroff, *Hellenistic Pottery: Athenian and Imported Wheelmade Table Ware and Related Material* (Agora 29), Princeton: ASCSA.

Rotroff 2002: S. I. Rotroff, "West Slope in the East", In: F. Blondé, P. Ballet, J.-F. Salles (Eds.), *Céramiques hellénistiques et romaines* (TMO 35), Lyon: MOM, 97–115.

Rotroff 2006: S. I. Rotroff, *Hellenistic Pottery: The Plain Wares* (Agora 33), Princeton: ASCSA.

Rotroff ve Oliver 2003: S. I. Rotroff, A. Oliver Jr., *The Hellenistic Pottery from Sardis: The Finds through 1994* (Sardis Monograph 12), Cambridge, MA: Harvard University Press.

Sánchez López ve Padilla Fernández 2020: E. H. Sánchez López, J. J. Padilla Fernández, "Not Only Clay. The Role of Water throughout the Pottery Making Process", In: E. H. Sánchez López (Ed.), *The Role of Water in Production Processes in Antiquity (Archaeology and Economy in the Ancient World 21), Proceedings of the 19th International Congress of Classical Archaeology*, Cologne/Bonn, 22–26 May 2018, Heidelberg 2020, 3–10.

Saygı ve Sahil 2017: A. S. Saygı, S. Sahil, "Çanakkale-Bozcaada Geleneksel Kent Dokusu ve Evleri", *Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Dergisi* Part C: Tasarım ve Teknoloji 5(3), 13–35.

Schäfer 1968: J. Schäfer, *Hellenistische Keramik aus Pergamon* (PF 2), Berlin: Walter de Gruyter.

Sevinç 1994: N. Sevinç, "Bozcaada (Tenedos) Nekropolü 1992 Yılı Kurtarma Kazısı", *IV. Müze Kurtarma Kazıları Semineri*, 26–29 Nisan 1993, Marmaris, Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi, 311–320.

Takaoğlu 2023: T. Takaoğlu, "Tenedos (Bozcaada) 2021 Yılı Kazısı", *KST* 42(5), 305–316.

Takaoğlu ve Atabay 2025: T. Takaoğlu, M. Atabay, *Tenedos Bozcaada: Tunç Çağı'ndan Günümüze Bir Ada Tarihi* (2. Baskı), İstanbul: Ege Yayınları.

Takaoğlu ve Yaman 2019: T. Takaoğlu, H. Yaman, "Arkaik Dönem Kuzeydoğu Ege Kültürel Etkileşim Ağı İçinde Tenedos Adası", In: V. Şahoğlu, M. Şevketoğlu, Y. H. Erbil (Eds.), *Kültürlerin Bağlantısı: Başlangıcından Roma Dönemi Sonuna Kadar Eski Yakın Doğuda Ticaret ve Bölgelerarası İlişkiler (Anadolu/Anatolia, Ek Dizi 4)*, Ankara: Ankara Üniversitesi, 321–338.

Takaoğlu ve Yıldırım 2026: T. Takaoğlu, Ö. C. Yıldırım, "Tenedos (Bozcaada) 2024 Yılı Kazısı", *KST* 45(6), 359–376.

Takaoğlu vd. 2024: T. Takaoğlu, Ö. C. Yıldırım, M. Ayaz, "Tenedos (Bozcaada) 2022 Yılı Kazısı", *KST* 43(3), 293–306.

Takaoğlu vd. 2025: T. Takaoğlu, M. Ayaz, Ö. C. Yıldırım, "Tenedos (Bozcaada) 2023 Yılı Kazısı", *KST* 44(6), 381–396.

Tekkök 2000: B. Tekkök, "The City Wall of Ilion: New Evidence for Dating", *StTroica* 10, 85–96.

Tekkök-Biçken 1996: B. Tekkök-Biçken, *The Hellenistic and Roman Pottery from Troia: Second Century B.C. to Sixth Century A.D.* (Yayımlanmamış Doktora Tezi), University of Missouri, Columbia.

Tekkök-Biçken 2000: B. Tekkök-Biçken, "Pottery Production in the Troad. Ancient and Modern Akköy", *Near Eastern Archaeology* 63(2), 94–101.

Tekkök-Karaöz 2023: B. Tekkök-Karaöz, "Late Roman West Asia Minor Light Colored Ware from Granicus Surveyed Sites", *Seramik Araştırmaları Dergisi* 5, 104–132.

Thompson 1934: H. A. Thompson, "Two Centuries of Hellenistic Pottery", *Hesperia* 3(4), 311–476.

Tomei 2022: F. Tomei, "Classical and Hellenistic Pottery Kilns from Greek Rural Areas in Their Natural and Human Landscape", In: A. Brysbaert, I. Vikatou, J. Pakkanen (Eds.), *Shaping Cultural Landscapes: Connecting Agriculture, Crafts, Construction, Transport, and Resilience Strategies*, Leiden: Sidestone Press, 241–253.

Tomei ve Jiménez Rivero 2023: F. Tomei, J. I. Jiménez Rivero, "Experimenting with the Ancient Greek Pottery Production Process from Clay Selection to Firing in a (Re)constructed Updraft Kiln", *EXARC Journal* 2023/3. Erişim adresi: https://exarc.net/issue-2023-3/ea/experimenting-ancient-greek-pottery-production-process

Turan 2006: D. Turan, *Menekşe Çatağı Hellenistik Dönem Seramiği* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne.

Ünlü 2009: A. Ünlü, "İzmir Arkeoloji Müzesi'nde Bulunan Bir Grup Megara Kâsesi Baskı Kalıbı", *Türk Arkeoloji ve Etnografya Dergisi* 79, 19–24.

Waagé 1933: F. O. Waagé, "The Roman and Byzantine Pottery", *Hesperia* 2(2), 279–328.

Watzinger 1901: C. Watzinger, "Vasenfunde aus Athen", *AM* 26, 50–102.

Williams 1989a: E. H. Williams, "Notes on Roman Mytilene", *BICS* Suppl. 55, 163–168.

Williams 1989b: C. Williams, *Anemurium: The Roman and Early Byzantine Pottery (Subsidia Mediaevalia* 16), Toronto: Pontifical Institute of Mediaeval Studies.

Fig. 1. Nekropolisin konumu. (Yandex Harita'dan yazar tarafından düzenlenmiştir)

Fig. 2. Nekropolisin 2024 yılı kazıları sırasında havadan görünümü (Tenedos Kazı Arşivi, 2024)

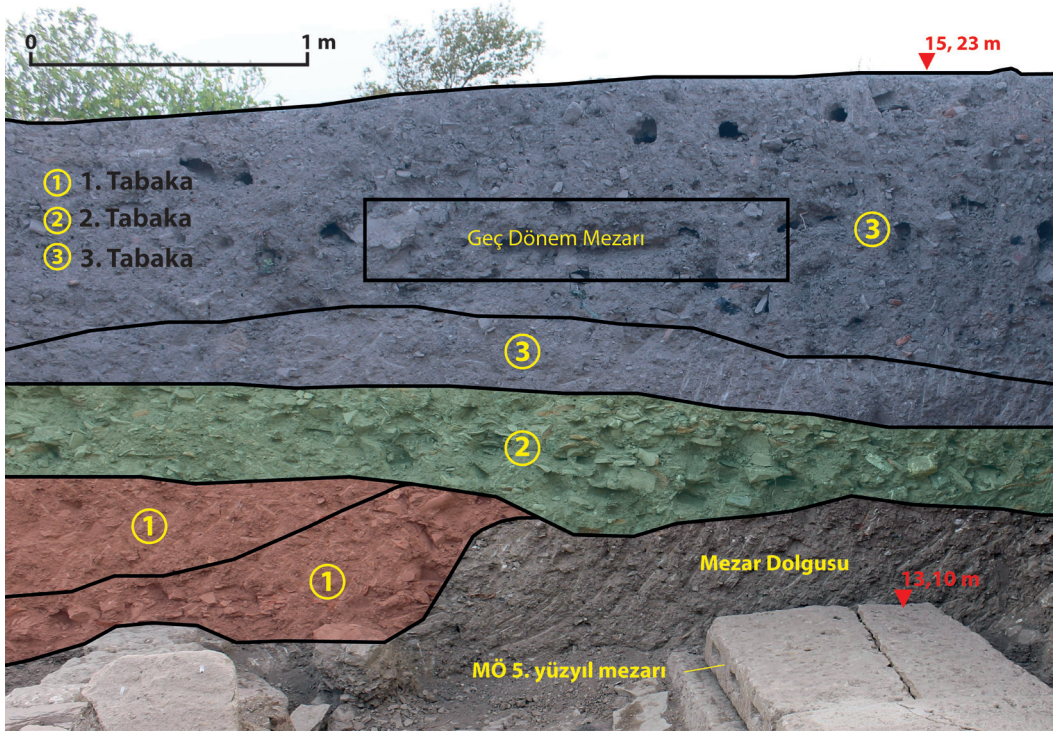

Fig. 3. Antik Dönem mezarları üzerinde yer alan dolgunun kronolojik tabakalaşması, 2025. (Fotoğraf: Tenedos Kazı Arşivi. Yazar tarafından düzenlenmiştir)

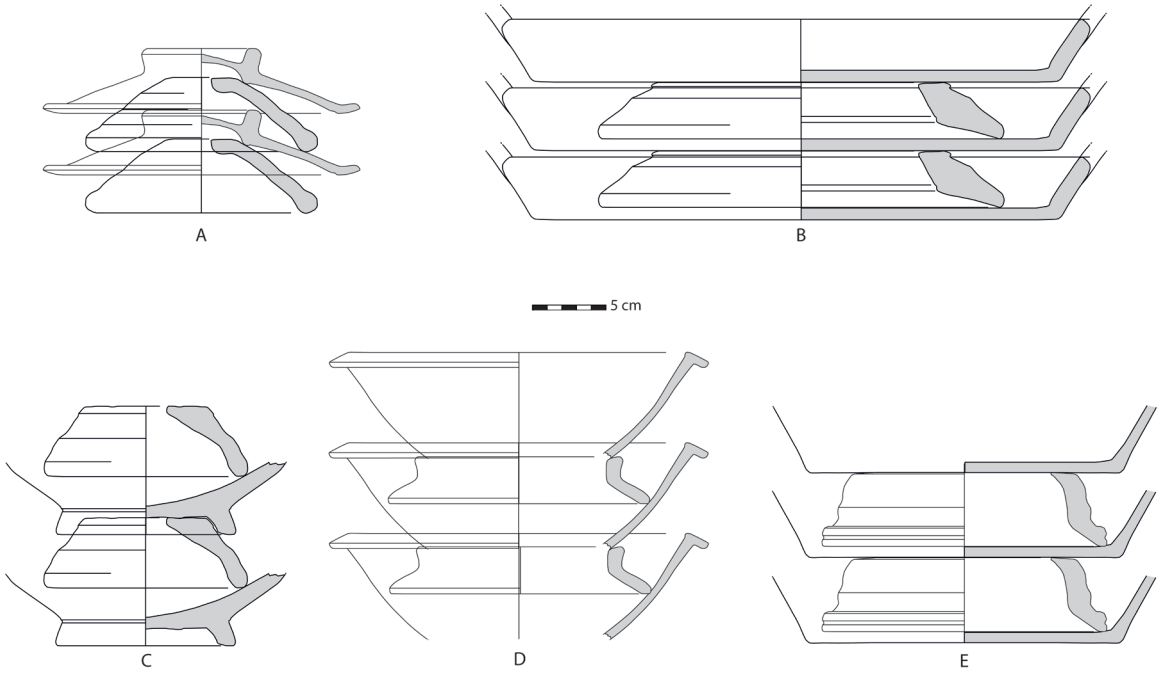

Fig. 4. Tenedos seramiklerinin farklı istiflenme denemeleri. Balık tabağı (A), tava (B), halka kaideli (C-D) ve düz dipli (E) mutfak kabı

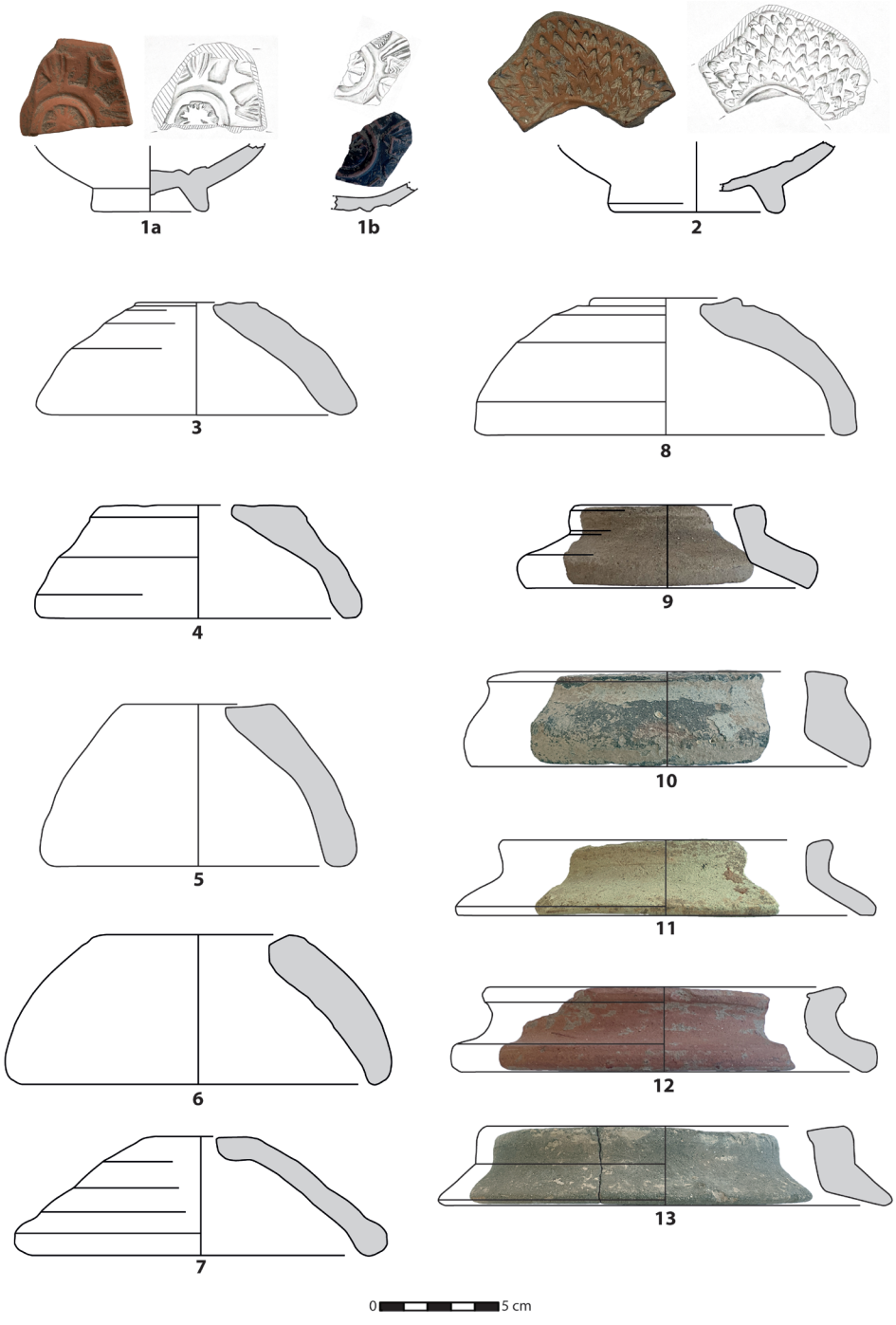

Fig. 5. Kabartmalı kâse kalıpları (1a ve 2), 1a'dan üretilmiş kâse (1b) ve fırın ayraçları (3-13)

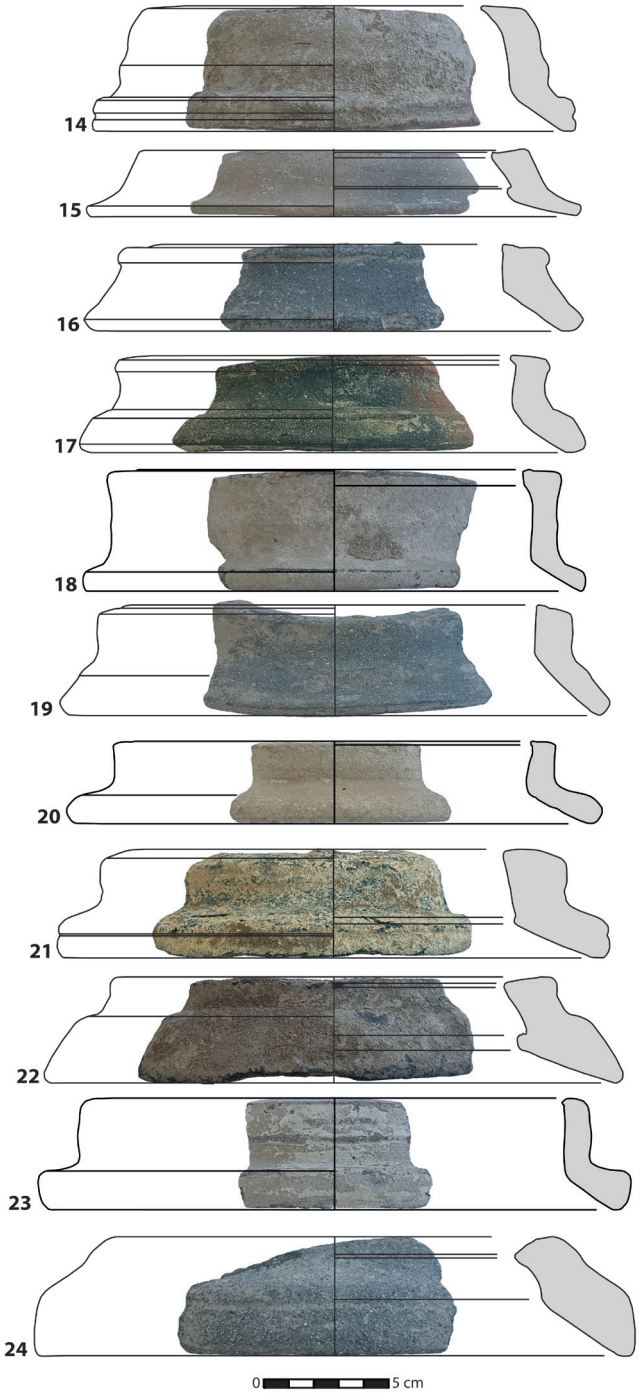

Fig. 6. Fırın ayraçları

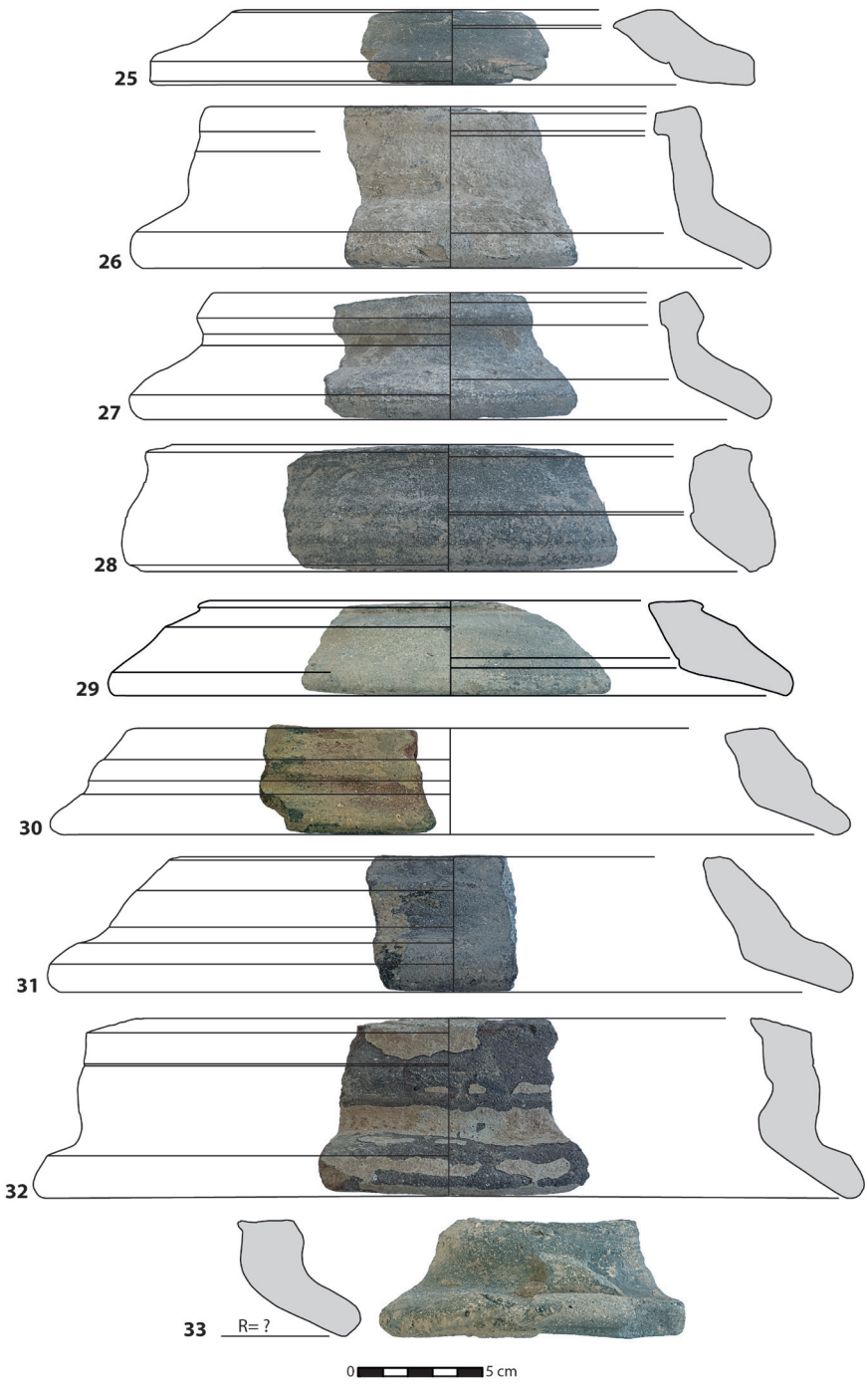

Fig. 7. Fırın ayraçları

Fig. 8. Hatalı pişmiş ürünler

Fig. 9. Sofra kapları

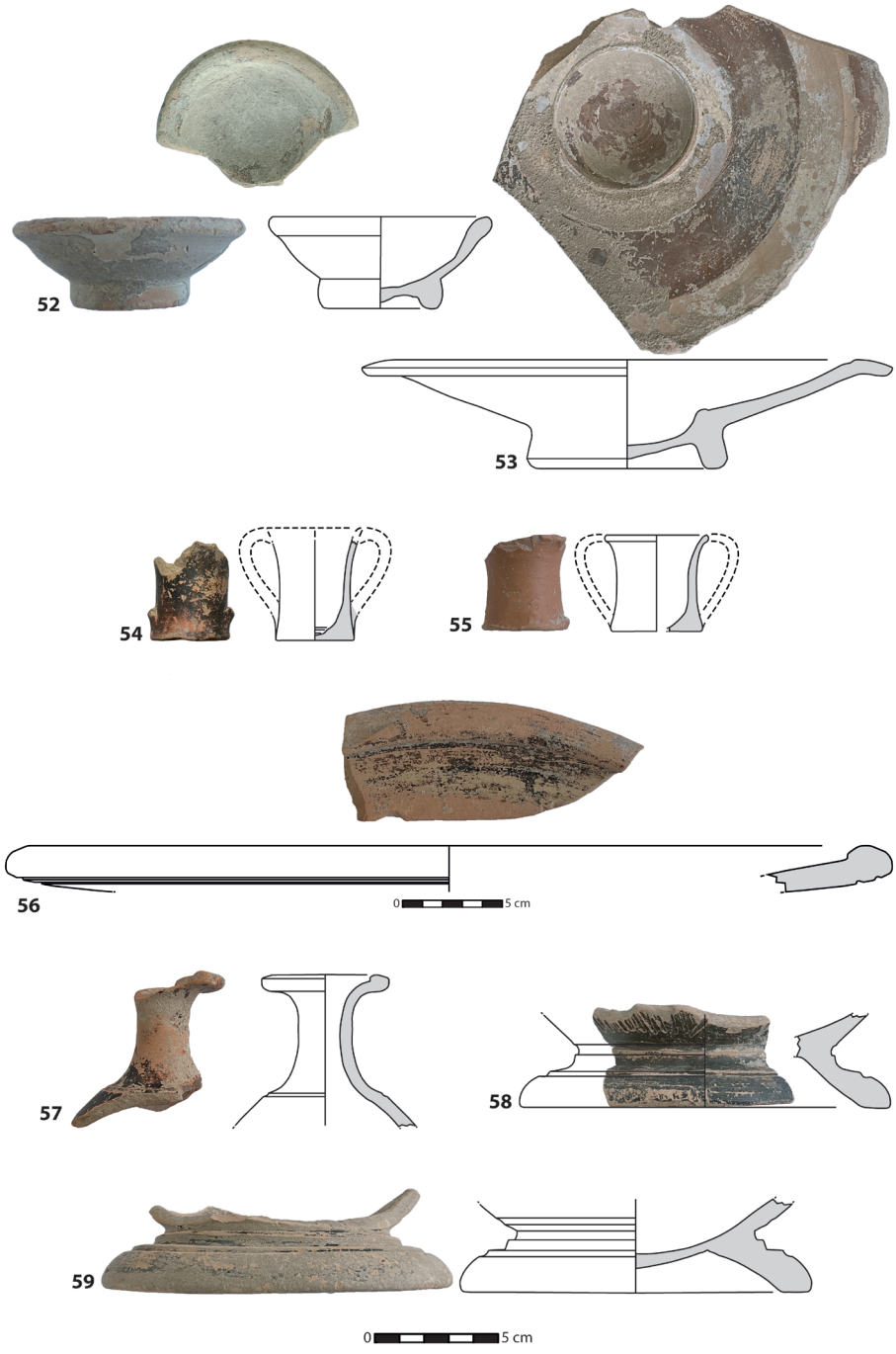

Fig. 10. Sofra kapları

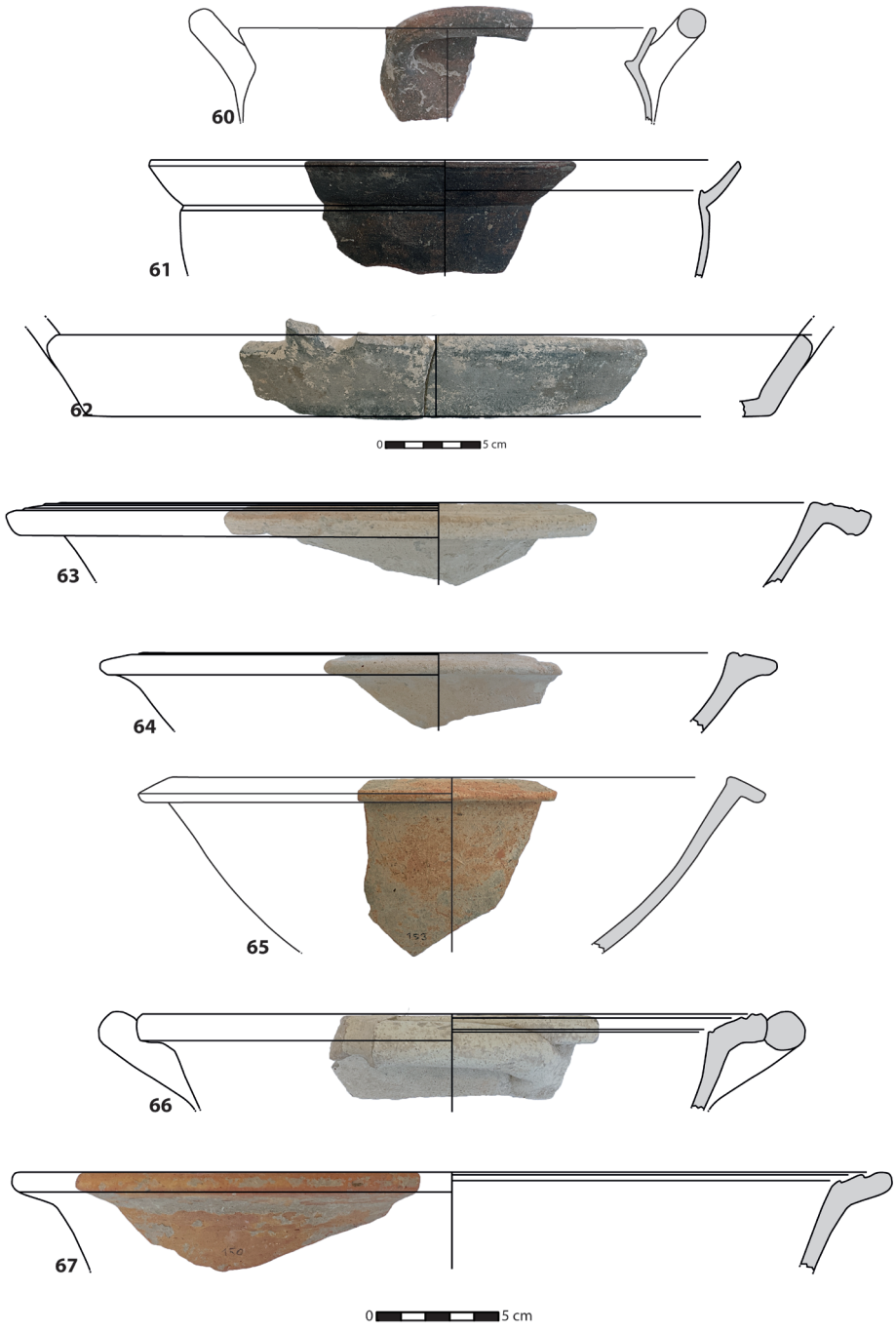

Fig. 11. Pişirme (60-62) ve mutfak (63-67) kapları

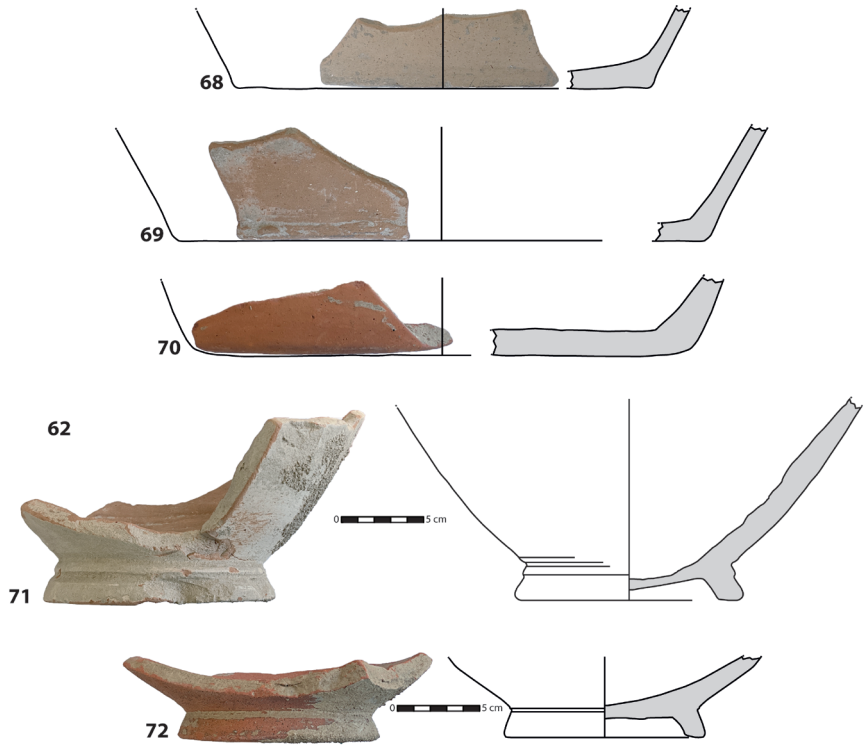

Fig. 12. Mutfak kapları